

**Revizija projekta
"Za Hrvatsku pismenosti:
put do poželjne budućnosti"**

*REZULTATI ISTRAŽIVANJA
travanj 2009., Zagreb*

Projektni partner

Aarhus Technical College

Denmark

Projekt financira
Europska Unija

Izradu ovog izvješća potpomogla je Europska unija.
Za sadržaj ovog izvješća odgovoran je konzorcij Aarhus Technical College Denmark,
University of Jyväskylä Finland, PEM Germany and EPRD Poland.
Sadržaj ne odražava nužno stajalište Europske unije.

Autori

Radna skupina komponente 5 u suradnji s kratkoročnim stručnjacima

Robertom Blumom i Sue Bennett

Koordinatori komponente 5

Jasna Martinko, Silvana Kotlar Dadić i Dragana Štrkalj

Lektura

Jelena Matković

Grafičko oblikovanje i tisak

Četiri boje d.o.o.

Zagrebačka avenija 104 d

10090 Zagreb

www.cetiriboje.hr

Naklada

500 kom

travanj 2009., Zagreb

SADRŽAJ

1. UVOD	9
2. OPĆI PREGLED PROJEKTA “Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti”	11
2.1 Pojam i definicije pismenosti	11
2.2 Strategija obrazovanja odraslih	12
2.3 Europska unija i pismenost odraslih	14
3. METODOLOGIJA	20
3.1. Priprema instrumenata za prikupljanje podataka	20
4. INSTRUMENTI	23
5. REZULTATI	25
5.1. “Nepismeni”, ciljna skupina	25
5.1.1. Polaznici	36
5.1.2. Polaznici koji su napustili program (drop-outs)	40
5.1.3. Uspješni bivši polaznici	44
5.1.4. Osobe koje ne sudjeluju u programu	47
5.1.5. Stavovi “nepismenih”	51
5.2. Pružatelji usluga	52
5.2.1. Nastavnici / treneri	52
5.2.2. Pružatelji usluga / institucije	65
5.3. Državne institucije	69
5.4. Hrvatski zavod za zapošljavanje	73
5.5. Ostali dionici	82
6. ZAKLJUČCI	85
Prilog 1¹ Instrumenti procjene: Sažetak	
Prilog 2 Upitnici i SWOT analiza	

Popis članova radne skupine 5.2.

Br	Ustanova	Sudionik
1.	POU Kutina	Ljerka Čorak
2.	Narodno učilište Rijeka	Ana Zelenović
3.	OŠ Dobriše Cesarića, Požega	Kata Jaić
4.	POU Osijek	Jasenka Denin
5.	POU Šibenik	Nastja Petković
6.	POU Knin	Sandra Žulj
7.	Učilište DABRO - ustanova za osposobljavanje i usavršavanje, Vukovar	Renata Kujundžić
8.	POU Zagreb	Snježana Zbukvić Ožbolt
9.	Agencija za odgoj i obrazovanje	Nevenka Lončarić - Jelačić
10.	POU Obris, Požega	Jadranka Krmpotić
11.	Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb	Irena Bačelić
12.	POU Pula	Milka Vojnić Vitasović
13.	POU Slatina	Pavao Čačić
14.	Filozofski fakultet, Rijeka	Anita Klapan
15.	OŠ Ksavera Šandora Gjalskog, Zagreb	Davorka Margetić
16.	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa	Andrijana Oštarić Babić
17.	POU Koprivnica	Josip Nakić Alfirević
18.	Agencija za obrazovanje odraslih	Jadranka Herceg
19.	Agencija za obrazovanje odraslih	Jasna Martinko
20.	Agencija za obrazovanje odraslih	Silvana Kotlar - Dadić
21.	Agencija za obrazovanje odraslih	Dragana Štrkalj
22.	Agencija za obrazovanje odraslih	Ivana Juraga
23.	POU Vrbovec	Sanja Prijatelj
24.	Birotehnika, Zagreb	Ivica Levak

SAŽETAK

Ovo je izvješće o reviziji koju je provela radna skupina u sklopu 5. komponente projekta CARDS 2004 Obrazovanje odraslih radi postizanja boljeg razumijevanja projekta opismenjavanja „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti“. Njime se nastoji postići prvi od dva glavna cilja u sklopu 5. komponente, to jest:

- ustanoviti koji podaci nedostaju te identificirati slabosti normi, metodologija i postupaka koji se koriste u provedbi programa za stjecanje osnovnih vještina za odrasle Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (Projekt: Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti, Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj (2003. – 2012.))².

Za potrebe revizije u sklopu 5. komponente uspostavljena je radna skupina u kojoj su bili stručnjaci za obrazovanje odraslih iz sljedećih institucija:

- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- Agencija za obrazovanje odraslih
- Agencija za odgoj i obrazovanje
- Otvorena učilišta
- Hrvatski zavod za zapošljavanje
- Osnovna škola
- Filozofski fakultet u Rijeci
- Birotehnika

Radna skupina sastala se u siječnju, veljači, travnju i lipnju 2008. godine. U svom radu koristili su metodologiju temeljenu na aktivnom sudjelovanju, što je podrazumijevalo da su svi članovi radne skupine bili aktivno uključeni u reviziju projekta „Za Hrvatsku pismenosti“ i odlučivanje o tome kako najuspješnije prikupiti podatke o projektu te kako razviti i strukturirati instrumente istraživanja. Tijekom svake faze tog procesa radna skupina je, kako bi postigla konsenzus, imala mogućnost provjere, analize i konzultiranja. Kroz takav kolaborativan način rada, skupina je postigla mnogo više od samog prikupljanja završnih rezultata. Ostvarili su i zajednički osjećaj vlasništva i uključenosti te razvili snažne i produktivne radne odnose i svrhu u zajedničkom radu.

Članovi radne skupine 5. komponente paralelno su provodili istraživanja koristeći se instrumentima koje su sami razvili. Manje radne skupine djelovale su kao veza s pojedinim ciljnim skupinama, koje su kontaktirane kako bi se provelo istraživanje. Za svaku ciljnu skupinu prethodno je određen poželjan broj ispitanika; u nekim slučajevima taj je broj premašen, a u drugima bio je znatno manji od očekivanog.

Rad na reviziji bio je jasno određen u okviru konteksta postojećih rasprava o definiciji pismenosti te zahtjeva modernog društva i globalne radne snage koji se neprestano mijenjaju.

Ovim se izvješćem predstavlja metodologija korištena za reviziju, predstavljanje i analizu postignutih rezultata te identificiranje ključnih poruka. Također, u svakom odlomku navedena su i pitanja i područja koja zahtijevaju posebnu pažnju.

Rezultati istraživanja analizirani su i predstavljeni u 5. poglavlju izvješća.

² Opis poslova str. 14

Odnose se na polaznike / potencijalne polaznike:

- „nepismene” (ciljna skupina),
- aktivne polaznike (koji trenutačno pohađaju program),
- polaznike koji su napustili program / drop-outs (upisani, ali nisu uspjeli završiti),
- uspješne bivše polaznike (završili program),
- osobe koje ne sudjeluju u programu (prikladne, ali nisu upisale program),
- stavove “nepismenih” koji su sudjelovali,

te na pružatelje usluga i druga službena tijela:

- nastavnike / trenere,
- pružatelje usluga,
- državne urede,
- Hrvatski zavod za zapošljavanje,
- ostale dionike.

Obrađena pitanja

U svim dijelovima istraživanja ponavljali su se određeni odgovori. Obrađena pitanja mogu se svrstati pod sljedeće podnaslove:

- Definicija pismenosti
- Financiranje
- Kurikulum
- Kompetencije nastavnika
- Socijalna pitanja.

Definicija pismenosti

Tradicionalna metoda procjene pismenosti prema broju godina provedenih u školi (završetak osnovne škole) više se ne smatra prikladnom. Odrasle osobe uče u mnogim situacijama, ne samo u formalnom školskom okruženju. Pažnju bi trebalo usmjeriti na razvijanje kriterija za određivanje funkcionalne pismenosti te mjerenje kompetencija prema tim kriterijima. Kad govorimo o funkcionalnoj pismenosti, definicija pismenosti mijenja se prema zahtjevima kompleksnog društva i ekonomskim promjenama koje zahtijevaju nove vještine i kompetencije.

Financiranje

Niske stope sudjelovanja u nastavi znače i da male skupine polaznika nisu ekonomski isplative (skupina polaznika), čime pružatelji usluga gube interes za održavanje programa. Također, pružatelji usluga imaju poteškoća i s postojećim sustavom vaučera; naknade kasne, a odustajanje polaznika rezultira nerefundiranim vaučerima. Polaznici moraju plaćati vlastite putne troškove. To najviše pogađa polaznike iz ruralnih sredina, koji možda imaju i najveću potrebu za obrazovanjem.

Kurikulum za program opismenjavanja

Postojeći kurikulum temelji se na tradicionalnim školskim predmetima te nije prilagođen odraslim polaznicima. Mogućnost završavanja kratkog programa strukovnog osposobljavanja također se nije pokazala posebno privlačnom polaznicima (malen broj zainteresiranih). Kurikulum je nefleksibilan i jednostran; odnosno, ne može se prilagoditi individualnim potrebama i interesima polaznika. Uspješniji pružatelji usluga sami su provodili određene izmjene kurikuluma kako bi nadvladali spomenute teškoće.

Kompetencije nastavnika

Nastavnici uključeni u projekt pokazali su veliku predanost i entuzijizam u svom radu. Međutim, jedan od nedostataka projekta je što većina nastavnika u redovnom osnovnom obrazovanju nema odgovarajuće andragoško obrazovanje te što od polaznika očekuju da prihvate norme i disciplinu karakteristične za tradicionalne školske sustave. Takav je pristup neprihvatljiv odraslim polaznicima koji se nakon mnogo godina opet uključuju u obrazovni sustav. Upravo je loše iskustvo s tradicionalnim školskim sustavom bilo ono što je dijelom uzrokovalo njihovo odustajanje od obrazovanja te je stoga važno da je druga prilika više orijentirana na potrebe polaznika.

Socijalni problemi

(a) Odrasli polaznici:

Najčešće prepreke povratku u obrazovni sustav za odraslog polaznika su, uz troškove i nedostatak vremena, niska razina samopoštovanja i osjećaj nesposobnosti. Povratak u školu odrasloj osobi može biti iznimno težak, posebice ako je riječ o istoj školi u kojoj je imao i prijašnje loše iskustvo.

Tri su faze u kojima polaznici trebaju podršku:

1. Prije upisa – „Privući ih u program“: usmjeravanje i savjetovanje najčešće pruža Hrvatski zavod za zapošljavanje.
2. Na tečaju/programu - „Zašto, kad napokon krenu na tečaj, odrasli često opet odustanu zbog krivog pristupa?“ Ključni čimbenici za uspješne polaznike su: nastavnikova empatija, poticanje i ohrabrivanje polaznika te andragoška stručnost, okruženje ravnopravnih polaznika i individualno treniranje koje pomaže u prevladavanju trenutaka očajanja.
3. Po završetku - „Što dalje?“ Ako polaznici imaju pozitivna iskustva tijekom projekta, nastaviti će obrazovanje. Stoga ih treba savjetovati o daljnjim obrazovnim mogućnostima.

(b) Ostali dionici:

Ostali dionici moraju više i kvalitetnije sudjelovati u programu opismenjavanja. Odabrani uzorak na kojem je provedeno istraživanje nije bio velik, ali bio je dovoljan da pokaže nedostatak informacija o važnosti projekta „Za Hrvatsku pismenosti“. Revidirani kurikulum trebao bi sadržavati relevantnije programe strukovnog osposobljavanja, dok će važno biti sudjelovanje poslodavaca u definiranju

traženih vještina i kompetencija. Svi ispitanici smatraju da bi poslodavci trebali imati veći utjecaj na obrazovanje odraslih kako bi se bolje povezali sa sustavom zapošljavanja.

Hrvatska javnost ne posvećuje dovoljno pažnje važnosti opismenjavanja, stoga nema dovoljne javne promidžbe projekta na nacionalnoj razini koja bi privukla potencijalne polaznike u projekt "Za Hrvatsku pismenosti".

Stoga osobe koje nisu izravno uključene u projekt „Za Hrvatsku pismenosti“ još uvijek nepismenost doživljavaju kao „neizlječivu bolest“, a ne kao početnu točku u rješavanju obrazovnih potreba pojedinca.

Ne postoje dvije iste „nepismene“ osobe, svaka ima drugačiju početnu točku i ciljeve. Nepismenost je u velikoj mjeri rezultat nesretnog spleta životnih okolnosti, a ne nedostatka inteligencije ili motivacije.

Ovo izvješće predstavlja prvu analizu postojećeg projekta „Za Hrvatsku pismenosti“. Skupina stručnjaka za obrazovanje odraslih uložila je vrijeme, trud i energiju u pripremu, provedbu i analizu istraživanja projekta. Prikupili su podatke od niza pojedinaca i institucija, čija su mišljenja i stajališta zatim predstavljena u izvješću. Gore spomenute ključne poruke i pitanja pružaju temelj za buduće planiranje i djelovanje.

1. UVOD

Svrha

Ovo je izvješće o reviziji koju je provela radna skupina u sklopu 5. komponente projekta CARDS 2004 Obrazovanje odraslih radi postizanja boljeg razumijevanja projekta opismenjavanja „Za Hrvatsku pismenosti“. Njime se nastoji postići prvi od dva glavna cilja u sklopu 5. komponente, to jest:

- ustanoviti koji podaci nedostaju te identificirati slabosti normi, metodologija i postupaka koji se koriste u provedbi programa za stjecanje osnovnih vještina za odrasle Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (Projekt: Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti, Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj (2003. – 2012.))³.

Revizija je zapravo istraživanje osmišljeno kao prikupljanje podataka radi pružanja dodatnih informacija potrebnih da bi radna skupina dobro funkcionirala i lakše postigla opće ciljeve ove komponente projekta. Za skupinu je bilo važno dobro i detaljno razumijevanje situacije, osobina polaznika, problema u prvim godinama provedbe projekta prema mišljenju polaznika, pružatelja usluga obrazovanja, relevantnih državnih tijela te poslodavaca, sindikata i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Tim za reviziju

Istraživanje su proveli svi članovi radne skupine iz sljedećih institucija:

- Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa
- Agencije za obrazovanje odraslih
- Agencije za odgoj i obrazovanje
- pučkih otvorenih učilišta
- Hrvatskog zavoda za zapošljavanje
- osnovnih škola
- Filozofskog fakulteta u Rijeci
- Birotehnike.

Uzorak

Uzorak se sastojao od sljedećih skupina:

- polaznici
 - upisani su i sudjeluju u projektu opismenjavanja
 - polaznici koji su odustali od programa prije završetka
 - uspješni polaznici
 - osobe prikladne za program, ali nisu ga upisale
- nastavnici
- institucije - pružatelji usluga obrazovanja
- državna tijela; relevantna ministarstva, regije i općine

3 Opis poslova str. 14

- agencije
- zavodi za zapošljavanje
- Hrvatska obrtnička komora i Hrvatska gospodarska komora
- sindikati.

Svi ispitanici ispunili su upitnik za svoju skupinu. Neki su zamoljeni da ispune i SWOT analizu. Broj ispitanika po skupinama naveden je u četvrtom poglavlju.

Treba napomenuti da su u radnu skupinu bile uključene sve škole i pučka otvorena učilišta (uglavnom na temelju popisa dobivenog iz MZOŠ-a) koji su nudili obrazovanje i osposobljavanje u sklopu projekta opismenjavanja 2007./2008. godine. To znači da su podatke prikupljali među polaznicima koji trenutačno sudjeluju u programu opismenjavanja. Istraživanje su proveli i među bivšim polaznicima. Radna skupina odabrala je uzorak koristeći se znanjem i iskustvom članova o lokalnim prilikama te uzevši u obzir vjerojatnost dobivanja odgovora.

Provedba

U siječnju, veljači, travnju i lipnju 2008. godine održan je niz radionica tijekom kojih su članovi radne skupine razvili opsežnu metodologiju evaluacije MZOŠ-ova programa osnovnih vještina za odrasle (opismenjavanje).

Dana 1. travnja članovima radne skupine u sklopu komponente 2. i 3. predstavljeno je ono što je napravljeno tijekom siječnja i veljače te su dali svoje komentare i prijedloge.

U travnju i svibnju članovi radne skupine organizirali su i proveli prikupljanje podataka. Rezultati su poslani projektnom uredu radi analize te su pregledani i revidirani u suradnji s članovima radne skupine.

Struktura izvješća

U ovom izvješću prikazana je metodologija upotrijebljena u reviziji te su predstavljeni i analizirani dobiveni rezultati i određene su ključne poruke. Izvješće predstavlja prvu analizu u trenutačnom programu opismenjavanja. U svakom poglavlju navedena su pitanja i područja na koja treba obratiti pozornost.

U drugom dijelu izvješća, nakon uvoda, predstavljen je opći pregled projekta „Za Hrvatsku pismenosti“ te opširniji kontekst o tome kako je to pitanje riješeno u drugim europskim zemljama. U sljedeća dva poglavlja predstavljena je provedena metodologija i instrumenti. Rezultati su detaljno opisani u 5. poglavlju. Zaključci slijede u 6. poglavlju, a instrumenti i upitnici nalaze se u prilogima dokumentu.

2. OPĆI PREGLED PROJEKTA „ZA HRVATSKU PISMENOSTI: PUT DO POŽELJNE BUDUĆNOSTI“

Ovo se poglavlje odnosi na prethodno stanje u kojem je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske osmislilo program „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti“. Ovo se poglavlje bavi postojećim raspravama vezanim uz definicije pismenosti te zahtjevima modernog društva i globalne radne snage koji se neprestano mijenjaju. Donosi kratak opis strategije i odnosa Vlade Republike Hrvatske prema odraslima s niskom razinom obrazovanja. Na kraju, oslanja se na europska nastojanja za poboljšanjem standarda pismenosti odraslih u zemljama članicama te daje niz primjera dobre prakse.

Reagirajući na inicijativu Opće skupštine UN-a koja je prihvatila rezoluciju o Desetljeću pismenosti⁴, Vlada Republike Hrvatske započela je s projektom „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti“, čija je svrha:

- a. Osobama starijim od 15 godina omogućiti završetak osnovnog obrazovanja i na taj način povećati razinu pismenosti u Hrvatskoj.
- b. Osobama bez posla – koje se obrazuju – pomoći u osposobljavanju za obavljanje jednostavnih poslova radi njihova lakšeg zapošljavanja te na taj način smanjiti nezaposlenost.⁵

2.1. Pojam i definicije pismenosti

Ciljevi projekta „Za Hrvatsku pismenosti“ imaju implicitnu definiciju pismenosti propisanu zakonom. Definicija pismenosti izravno je povezana sa završenih osam godina osnovne škole. Prema tome, i sadržaj koji se poučava u sklopu programa za obrazovanje odraslih proizlazi iz osnovnoškolskog nastavnog plana i programa.

Međutim, postoji niz različitih definicija „pismenosti“ koje se koriste u Hrvatskoj. U Izvješću o pismenosti (veljača 2005. godine) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu MZOŠ, op. p.) citira Državni zavod za statistiku definirajući pismenost kao „sposobnost pojedinca za čitanje i pisanje o temama iz svakodnevnog života...“, što je u skladu s međunarodnim pristupom. U sljedećem odlomku autor citira hrvatsku definiciju pismene osobe koja glasi: „Svaka osoba sa završenom osnovnom školom koja je obvezna za sve građane Republike Hrvatske“.⁶

Definicija pismenosti koja se odnosi na vrijeme provedeno u školi naišla je na žestoku kritiku međunarodne zajednice. S jedne strane, ta definicija kategorizira pojedince nepismenima ili pismenima bez uzimanja u obzir postignute razine određenih kompetencija. S druge strane, neki od pojedinaca bez završenog osmogodišnjeg obrazovanja mogu imati visoku razinu pismenosti, a onim drugima, sa završenom osnovnom školom, često nedostaju temeljne vještine funkcionalne pismenosti. Ovi podaci

4 Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti, Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj (2003. – 2012.) 15. srpnja 2008. MZOŠ str. 2
5 Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti, Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj (2003. – 2012.) 15. srpnja 2008. MZOŠ str. 3.
6 MZOŠ, Izvješće o pismenosti, Zagreb, 10. veljače 2005. godine, str. 1.

često su jedini podaci o kojima pojedine zemlje izvješćuju te stoga predstavljaju brzu i jeftinu procjenu nacionalnog statusa pismenosti (iako mogu biti poprilično netočni).

Trend testiranja pismenosti, koji ne opisuje pojedinca samo kao nepismenog ili pismenog, u stalnom je porastu. Ovaj pristup odražava promjene u promišljanju pismenosti, na nacionalnoj i međunarodnoj razini, kao nečeg što se razvija i evoluira tijekom životnog vijeka pojedinca. To se odražava u definiciji koja se koristi u Međunarodnoj studiji o pismenosti odraslih (MSPO):

‘[Pismenost je] sposobnost razumijevanja i usvajanja tiskanih informacija iz svakodnevnog života kod kuće, na poslu i u zajednici – kako bi se postigli ciljevi i razvila znanja i potencijali pojedinca.’⁷

Stoga se pojam “pismenost” povezuje sa zahtjevima koje pred odrasle osobe postavlja njihovo okruženje. Pismenost je definirana kao funkcija stvarnih potreba poslovnog/profesionalnog i privatnog/socijalnog okruženja. “Funkcionalna pismenost” je naziv koji se općenito koristi za ovu vrstu definicije.

Europski okvir o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje naglašava ulogu obrazovanja u stjecanju kompetencija potrebnih građanima za prilagodbu svijetu koji se brzo mijenja te koji karakterizira velika povezanost. Ključno za postizanje ovog cilja je:

- komunikacija na materinskom jeziku,
- komunikacija na stranom jeziku,
- matematička pismenost, znanost i tehnologija,
- informatičke kompetencije,
- učiti kako učiti,
- interpersonalne, interkulturalne, društvene i građanske kompetencije,
- smisao za inovacije i poduzetništvo,
- kulturalna svijest i izričaj.

U Europi funkcionalna pismenost:

- raste zbog povećane potrebe za čitanjem, pisanjem, razumijevanjem, analizom i sintezom;
- uključuje ostala područja, primjerice uporabu računala, traženje informacija, pronalaženje i analizu podataka;
- sve je manje i manje povezana uz vrijeme provedeno u školi;
- na nju sve više utječu čimbenici poput migracije, socijalne isključenosti te razvoja osnovnih/ključnih kompetencija;
- usko se povezuje sa samopoštovanjem, samopouzdanjem i samoupravljanjem.

2.2. Strategija obrazovanja odraslih

Povjerenstvo za obrazovanje odraslih, osnovano od strane Vlade Republike Hrvatske, 2004. godine je razvilo i preporučilo Strategiju obrazovanja odraslih i Akcijski plan.

⁷ OECD i Statistike Kanada, IALS definicija pismenosti

Vlada RH je u studenom 2004. godine usvojila Strategiju obrazovanja odraslih te je 26. svibnja 2006. godine donijela odluku o osnivanju Agencije za obrazovanje odraslih.

Vlada Republike Hrvatske je 2007. godine osnovala Vijeće za obrazovanje odraslih kao stručno savjetodavno tijelo.

Kratki opis projekta "Za Hrvatsku pismenosti: put do željene budućnosti"

Ključni dionik projekta "Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti" je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, koje je i osmislilo projekt. Osnovno školovanje kao i osposobljavanje za jednostavne poslove besplatno je za sve polaznike (sustav vaučera). U provedbu su uključeni i mnogi ostali dionici: općine, lokalne vlasti, tvrtke, Hrvatski zavod za zapošljavanje, pružatelji usluga obrazovanja odraslih (osnovne i srednje škole, otvorena učilišta), udruge poslodavaca, nevladine i neprofitne organizacije i mediji. Lokalne vlasti i institucije akreditirane za osnovno obrazovanje odraslih dobile su ulogu projektnog facilitatora.⁸

Polaznici

U svom izvješću predstavljenom u siječnju 2008. u Dublinu, tadašnja ravnateljica Agencije za obrazovanje odraslih navela je da definicija nepismenosti korištena prilikom osmišljavanja projekta „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti“ obuhvaća 685.711 (18,62% osoba starijih od 15 godina) osoba. Međutim, projekt je namijenjen osobama između 15 i 50 godina te je usmjeren na otprilike 90.600 osoba.

Podaci Državnog zavoda za statistiku, koji je koristio svoju definiciju i podatke iz popisa od 31. ožujka 2001. godine, pokazuju da je 1,75% stanovništva iznad 15 godina nepismeno (68.986 osoba).⁹

Tijekom zadnjih nekoliko godina projekt „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti“ obuhvatio je manji dio ciljane populacije. Odaziv za programe strukovnog osposobljavanja još je manji.

Izvješće MZOŠ-a pokazuje da su žene starije od 50 godina previše zastupljene u trenutačnom programu opismenjavanja. Važno je napomenuti i da raste broj mladih muškaraca koji ne završe osnovno školovanje.

Do sada je u projektu sudjelovalo otprilike 3500 osoba, a broj osoba koje su odustale nije zabilježen.

Razina sudjelovanja

Nekolicina županija u Hrvatskoj uopće ne sudjeluje u projektu ili sudjeluju s malo polaznika (manje od 10). Postotak sudjelovanja osnovnih i srednjih škola također je nizak; otvorena učilišta su ta koja provode većinu aktivnosti.

Plaćanje prijevoza za mnoge sudionike financijski je problem i uzrokuje smanjenje broja sudionika u mnogim ruralnim dijelovima Hrvatske, u kojima put u školu uključuje dulje putovanje.

Kurikulum (nastavni plan i program)

⁸ Ravnopravno učenje o obrazovanju odraslih – Analiza postojećeg stanja, Dublin, siječanj 2008., str. 23.

⁹ MZOŠ, Izvješće o pismenosti, Zagreb, 10. siječnja 2005. g., str. 1

Agencija za odgoj i obrazovanje počela je 2003. godine reviziju kurikuluma korištenog na projektu „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti“. Revizija je prekinuta zbog internih razloga.

Stoga je predviđeno da se u sklopu projekta CARDS 2004 Obrazovanje odraslih dovrši revizija te izradi novi prijedlog kurikuluma.

Zaključci

Projekt „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti“ predstavlja dio obrazovnog sustava iznimno važnog za budućnost Hrvatske. Dosadašnji rezultati pokazuju da mnogi dionici podržavaju osnovni cilj podizanja razine obrazovanja u hrvatskom društvu, ali ustroj i pristup odabrani 2003. godine moraju se modernizirati kako bi se zadovoljili europski standardi, ali i povećalo sudjelovanje i uspjeh odraslih polaznika.

Hrvatska će, kao mnoge druge zemlje, možda trebati revidirati i modificirati metode utvrđivanja pismenosti, a samim time i implikacije vezane uz pravo na povlastice i ulazak na tržište rada.

2.3. Europska unija i pismenost odraslih

Ovo izvješće ne navodi cijelu reviziju europskih aktivnosti i pojmova, nego naglašava neka ključna pitanja i demonstrira europske aktivnosti navodeći nekoliko primjera.

Osnovne informacije

Tijekom godina suradnja na europskoj razini u području obrazovanja i osposobljavanja poprimila je odlučujuću ulogu u stvaranju budućeg europskog društva. Strategije za cjeloživotno učenje i mobilnost ključne su u promoviranju zapošljavanja, aktivnog građanstva, socijalne uključenosti i osobnog razvoja. Razvoj Europe znanja i otvaranje europskog tržišta rada predstavljaju velik izazov za sve sustave strukovnog obrazovanja u Europi te za sve ostale dionike. Isto vrijedi i kad govorimo o potrebi ovih sustava za kontinuiranim prilagođavanjem novim situacijama i promjenjivim zahtjevima društva. Ojačana suradnja u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju predstavljat će iznimno važan doprinos na putu prema uspješnom proširenju Europske unije i ispunjavanju ciljeva koje je Europsko vijeće definiralo u Lisabonu.

Na sastanku u Lisabonu u ožujku 2000. godine Europsko vijeće prepoznalo je važnu ulogu obrazovanja kao sastavnog dijela ekonomskih i socijalnih politika, u jačanju konkurentnosti Europe i omogućavanju kohezije naših društava i razvoju njihovih građana. Europsko vijeće definiralo je strateški cilj za Europsku uniju, a to je da postane najdinamičnija svjetska, na znanju utemeljena, ekonomija. Razvoj visokokvalitetnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja ključan je i sastavni dio ove strategije, posebno u kontekstu promoviranja socijalne uključenosti, kohezije, mobilnosti, zapošljavanja i konkurentnosti. Godine 2003. odlukom Europskog vijeća definirano je 5 mjerila:

Do 2010. godine:

- sve države članice trebale bi barem prepoloviti broj onih koji rano napuste školu, a u cilju dostizanja prosječne stope EU od 9% ili manje;
- sve države članice trebale bi smanjiti razinu neravnoteže spolova među studentima u području matema-

tike, znanosti i tehnologije;

- sve države članice trebale bi osigurati da prosječni postotak osoba između 25 i 59 godina u EU sa završenim barem srednjoškolskim obrazovanjem dosegne 80% ili više;
- postotak 15-godišnjaka s lošim uspjehom u čitanju, matematici i znanosti bit će barem prepolovljen;
- prosječna razina sudjelovanja u cjeloživotnom učenju u EU trebala bi porasti barem na 15% radnog stanovništva odrasle dobi (dobna skupina od 25 do 64) i niti u jednoj državi ta razina ne bi smjela biti ispod 10%.

Izvršće Konkretni budući ciljevi sustava obrazovanja i izobrazbe, koje je Europsko vijeće prihvatilo u Stockholmu u ožujku 2001. godine, identificiralo je nova područja zajedničkog djelovanja na europskoj razini kako bi se postigli ciljevi koje je u Lisabonu postavilo Europsko vijeće. Ova područja djelovanja temelje se na tri strateška cilja izvršća, odnosno na poboljšanju kvalitete i učinkovitosti sustava obrazovanja i izobrazbe u Europskoj uniji, omogućavanju pristupa obrazovanju i izobrazbi za sve te otvaranju sustava obrazovanja i izobrazbe prema ostatku svijeta.

U Barceloni, u ožujku 2002. godine, Europsko vijeće prihvatilo je Radni program o nastavku na izvršće o ciljevima iz 2001., koji poziva na to da europski sustav obrazovanja i izobrazbe treba postati svjetska referenca za kvalitetu do 2010. godine. Osim toga, poziva na daljnje djelovanje vezano uz uvođenje instrumenata koji bi osigurali transparentnost diploma i kvalifikacija i koji promoviraju aktivnosti slične Bolonjskom procesu, ali prilagođenih području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Kao rezultat Kopenhaške deklaracije, države EU-a i države pristupnice posvetile su se sljedećim prioritetima:

- Zajednički okvir za transparentnost kvalifikacija i kompetencija. Namjera je da se različiti postojeći instrumenti za transparentnost objedine kako bi postali dostupniji polaznicima, a to su, primjerice: europski CV, dodatak svjedodžbi, dodatak diplomi, Europass-Training i nacionalne referentne točke, ako je moguće korištenjem marke Europass. Komisija će dati konkretan prijedlog zajedničkog okvira do jeseni 2003. godine.
- Sustav prijenosa kreditnih bodova unutar sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Inspirirani uspješnim europskim sustavom prijenosa bodova u visokom obrazovanju, namjera je razviti sličan sustav za sektor strukovnog obrazovanja.
- Osiguranje kvalitete u području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja definiranjem zajedničkih kriterija i načela. Unaprijedivši rad Europskog foruma za kvalitetu, definirat će se zajednički kriteriji i načela za osiguranje kvalitete, koja će poslužiti kao osnova za inicijative na europskoj razini, primjerice smjernice za kvalitetu i kontrolne liste za strukovno obrazovanje i osposobljavanje.
- Zajednička načela za vrednovanje neformalnog i informalnog obrazovanja. Cilj je razviti zajednička načela kako bi se osigurala veća usklađenost među pristupima u različitim državama i na različitim razinama.
- Smjernice za cjeloživotno učenje. Cilj je ojačati europsku dimenziju informiranja i pružanja smjernica i savjetodavnih usluga kako bi se građanima omogućio lakši pristup cjeloživotnom učenju.

Mnoge države već uspostavljaju svoj Nacionalni kvalifikacijski okvir (eng. NQF) prema uzoru na Europski kvalifikacijski okvir (eng. EQF). Kvalifikacijski okviri sve se više doživljavaju kao instrumenti pomoću kojih je moguće povezati dijelove sustava obrazovanja unutar države, tako da ljudi mogu primjenjivati različite načine učenja, primjerice u fakultetima, ustanovama za strukovnu izobrazbu ili mogu dobiti uvjerenje o neformalnom obrazovanju.

Europski kvalifikacijski okvir, jednako kao nacionalni kvalifikacijski okviri, uvažava stvarnost modernih karijera i modernog učenja - da se karijera pojedinca sastoji od niza različitih načina učenja, od kojih su neki strukturirani, neki informalni, ali primjenjuju se tijekom cijelog životnog vijeka. EKO i NKO stoga mogu pomoći društvima u njihovu suočavanju s izazovima s gospodarstvom znanja.

Europski kvalifikacijski okvir poslužit će kao sredstvo za tumačenje kako bi se kvalifikacije učinile čitljivijima i razumljivijima poslodavcima, pojedincima, institucijama te da radnici i polaznici mogu koristiti svoje kvalifikacije u drugim državama.

Europski kvalifikacijski okvir je okvir cjeloživotnog učenja, koji se primjenjuje na kvalifikacije stečene u svim sektorima obrazovanja, uključujući opće obrazovanje, visoko obrazovanje i strukovnu izobrazbu. Bit ovog okvira čini osam referentnih točaka kvalifikacija, od onih koji se stječu po završetku obveznog školovanja (razina 1) pa do najviših (razina 8: doktorat ili ekvivalent).

Tri najviše razine odgovaraju razinama visokog obrazovanja kako su definirane unutar Europskog prostora visokog obrazovanja, u okviru Bolonjskog procesa, primjerice razina bakalaureata, magisterija i doktorata. Ali iste se mogu koristiti i za visoko specijalizirane profesionalne kvalifikacije. Kako bi Europski kvalifikacijski okvir funkcionirao u različitim sustavima, razine koje definira temelje se na rezultatima učenja (što polaznik zna, razumije ili je sposoban raditi), a ne inputima učenja (duljina učenja, vrsta institucije i sl).

Najbolji primjeri europske prakse pismenosti odraslih

Dokument Europske komisije "Ostvarivanje europskog prostora cjeloživotnog učenja" (2002.) predlaže koherentnu strategiju za provedbu svojih ciljeva uključujući sljedeće važne faze:

- Razviti partnerski pristup između formalnog i informalnog sustava kako bi se suradnjom osiguralo funkcioniranje strategija u praksi.
- Upoznati se s potrebama polaznika, ili onih koji to potencijalno jesu, te s obrazovnim potrebama organizacija, zajednica, šireg društva i tržišta rada.
- Osigurati primjerenost resursa u smislu financiranja te to da se sredstva alociraju transparentno i učinkovito.
- Uskladiti mogućnosti učenja s potrebama i interesima polaznika.
- Olakšati pristup učenju na način da se učenje omogući svima, bilo gdje, u bilo koje vrijeme.
- Vrednovanje informalnog i neformalnog učenja.
- Stvaranje kulture učenja povećanjem prilika za učenje, podizanje razine sudjelovanja i poticanje potrebe za učenjem.
- Uspostava mehanizama za osiguranje kvalitete, vrednovanje i praćenje kako bi se osigurao kontinuiran napredak prema poboljšanju kvalitete u pogledu stalnog stremjenja ka izvrsnosti.

Praktični primjeri

U ovom dijelu bit će izdvojena neka najuspješnija iskustva u Europi da bismo pokazali kako pojedine države provode svoj pristup prema cjeloživotnom učenju. Neki primjeri preuzeti su s konferencije koja se održavala od 14. do 16. siječnja 2008. u Dublinu u Irskoj, na kojoj je bila predstavljena i Hrvatska,

i dokumenta koji je nastao kao rezultat konferencije: Peer Learning Activity on Adult Literacy – Background Report. Odabrani primjeri odnose se na:

1. funkcionalnu pismenost vezanu uz tržište rada;
2. udovoljavanje individualnim potrebama za učenjem;
3. sustave akreditacije.

1. Funkcionalna pismenost u zemljama članicama Europske unije

Države definiraju svoje ciljne skupine na različite načine, ali kriterij završenog određenog broja godina škole nije značajka u svim slučajevima. Umjesto toga, neke države definiraju vještine i kompetencije koje pojedinci trebaju imati kako bi učinkovito funkcionirali u društvu i poslu.

- Republika Češka ne prepoznaje neki važniji problem što se tiče pismenosti odraslih i naglašava važnost razvoja informatičkih vještina te poznavanje stranih jezika kao specifičnih zahtjeva. Početno obrazovanje smatra se osnovom za cjeloživotno učenje te je prepoznata potreba da odrasli kontinuirano održavaju, razvijaju, ažuriraju ili modificiraju kvalifikacije koje su stekli u školi.
- Italija smatra da cjeloživotno učenje ima ključnu ulogu u društvenom i gospodarskom razvoju te se usredotočuje na unapređenje osnovnih i prihvaćanje specifičnih vještina potrebnih za posao i život općenito.
- Nizozemska je formalizirala usku povezanost između cjeloživotnog učenja i zapošljavanja osnivanjem vladina ureda za učenje i posao.
- Engleska ima reguliranu strukturu i zajednički nastavni plan dostupan u formalnim i informalnim sustavima. Postavljen je niz ciljeva za postizanje „vještina svjetske klase“ te je prepoznata vjerojatnost da se razine nacionalnih vještina neće dovoljno povećati samo poboljšanjem obveznog školovanja – obrazovanje odraslih također će imati važnu ulogu u ostvarenju ciljeva vezano uz nacionalne vještine.

Poruka koja se može iščitati iz ovih primjera jest ta da pohađanje škole određeni broj godina nije dovoljno te u svakom slučaju nije pouzdan pokazatelj pismenosti. Promjenjivo tržište rada i dalje će tražiti razvoj novih vještina i kompetencija pojedinaca. Izvješća većine država potvrđuju da oni koji izađu iz školu nemaju „vještine zapošljivosti“ koje poslodavci traže. Primjerice, stav prema poslu i sposobnost učinkovitoga komuniciranja u radnom okruženju s kolegama, nadređenima i posjetiteljima ili mušterijama. Drugim riječima, imaju poteškoće u prenošenju i primjeni onoga što su naučili u školi u poslovnim situacijama.

Republika Češka je vrlo specifična u identificiranju nedostatka sposobnosti na višim razinama funkcionalne pismenosti, na kojima su pojedinci sposobni samo za pronalaženje i reproduciranje informacija umjesto da primjenom analitičkih vještina aktivno i kreativno koriste informacije.

2. Zadovoljavanje individualnih potreba za učenjem

Tu su i primjeri drugih europskih država u nalaženju kreativnih rješenja kako bi se osiguralo da se potrebe pojedinaca identificiraju i da se onda pokušaju zadovoljiti. Mnoge države povezuju stjecanje osnovnih vještina s drugim službama, primjerice sa zavodima za zapošljavanje i radom s nevladinim organizacijama. U ovim primjerima individualne smjernice i savjetovanje rezultiraju prepoznavanjem specifičnih potreba za učenjem. Mnoge države, uključujući i Hrvatsku, omogućavaju obrazovanje za

stjecanje osnovnih vještina u zatvorima. Primjer Engleske dokazuje da je izobrazba za stjecanje osnovnih vještina koja je ugrađena u tečajeve strukovnog osposobljavanja s nastavnicima koji su stručni u oba područja mnogo učinkovitija nego da se provodi kao posebna nastava. Potrebe polaznika za osnovnim vještinama bile bi identificirane u uvodnoj fazi tečaja, i to kombinacijom on-line procjene, strukturiranog razgovora i različitih testova - primjerice, polaznika se zamoli da pročita dio teksta, nakon čega se postave pitanja na koja polaznik mora pismeno ili usmeno odgovoriti.

U Rumunjskoj postoje iskustva u radu s roditeljima romske djece kako bi ih se obučilo vještinama da mogu pomoći svojoj djeci u pisanju domaćeg uratka.

Finska ima cijeli niz formalnih, neformalnih i informalnih načina izobrazbe. Formalno obrazovanje za odrasle provodi se u programima „druge prilike“, škola, strukovnih centra, centara za osposobljavanje i fakulteta. Neformalno obrazovanje provodi se u nevladinim organizacijama, centrima, izobrazbom na poslu, u knjižnicama i slično.

Fleksibilnost u omogućavanju izobrazbe naglašena je kao vrlo važna u čak nekoliko izvješća različitih država. Ta fleksibilnost odnosi se posebno na nekoliko aspekata:

- Vrijeme održavanja tečajeva/nastave – dan ili večer
- Sadržaj tečajeva – sadržaj se prilagođava sposobnostima polaznika, a ponekad je sadržaj rezultat zajedničkih dogovora između nastavnika i sudionika (primjerice, u Rumunjskoj).
- “duljina” tečajeva – neke države prakticiraju modularne strukture pa sudionici mogu postupno prihvatiti željenu kompetenciju (primjerice, Flandrija u Belgiji; Nizozemska)
- Podrška u učenju – satovi konzultacija, e-učenje, otvoreni centri, itd. (npr. Flandrija u Belgiji; Nizozemska).

U Engleskoj se mogu vidjeti primjeri održavanja nastave za stjecanje osnovnih vještina u poznatim okruženjima kako bi na taj način privukli odrasle koji možda nisu voljni sudjelovati u izobrazbi koja se provodi u formalnim institucijama - primjerice, u nogometnim klubovima, domovima zdravlja, centrima u okviru zajednice, crkvama.

Obrazovanje za stjecanje osnovnih vještina također je dio vojne obuke i obuke za vodeće radnike u javnom sektoru. Više većih poslodavaca, kao što je primjerice, Ford Motors, imaju uspostavljene programe za stjecanje osnovnih vještina namijenjene svojim radnicima.

Program „Vještine za život“ u Engleskoj temelji se na individualnoj procjeni potreba polaznika i pripremi individualnih planova učenja kako bi ostvarili svoje kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve. Trajanje tečaja u tom slučaju varira ovisno o potrebama te je najčešće strukturirano po modulima.

3. Sustavi akreditacije

Čini se da samo u Engleskoj postoji sustav akreditacije osnovnih vještina koji je dio Nacionalnoga kvalifikacijskog okvira. Tijelo za kvalifikacije i kurikulum (QCA) odgovorno je za kvalifikacijske okvire koji definiraju razine u obrazovanju odraslih. Kao vještine za život definiraju se pismenost, numerička pismenost i ESOL (engleski za strance) na početnoj razini (koja se dijeli na 1., 2. i 3. stupanj), razinu 1 i razinu 2. U obrazovanju odraslih vlada razina 2 smatra osnovnom razinom potrebnom za djelovanje u društvu i na poslu te se smatra ekvivalentom dobrih srednjoškolskih kvalifikacija u dobi

od 16 godina. Razina 1 je niža razina. Još su niže početne razine, unutar kojih je najviši 3. stupanj, koji se smatra ekvivalentom kvalifikacija djeteta u dobi od 11 godina, a najniži je 1. stupanj. World Class Skills (Vještine na svjetskoj razini) za pismenost i numeričku pismenost odgovaraju razini 1 za prvu i razini 3 za potonju.

Profesionalizacija radne snage jedan je od najvažnijih ciljeva vladine politike u sektoru daljnjeg obrazovanja. Od rujna 2007. novi nastavnici u području pismenosti, numeričke pismenosti i ESOL-a moraju posjedovati novu kvalifikaciju u obrazovanju odraslih i specijalističku kvalifikaciju u podučavanju pismenosti, numeričke pismenosti i ESOL-u.

Certifikacija je u mnogim europskim državama vezana uz sudjelovanje, a ne stjecanje vještina i kompetencija koje se mogu akreditirati. Certifikat/potvrda o sudjelovanju stoga se koristi kao isprava na temelju koje je moguće nastaviti obrazovanje i osposobljavanje.

Što se tiče financiranja, mnoge države osiguravaju besplatnu poduku za odrasle, bilo subvencijama države ili financiranjem poslodavaca. Kako bilo, u Engleskoj su zabilježeni primjeri da oni koji plate barem dio sredstava da bi sudjelovali, češće završavaju tečaj; drugim riječima, ne žele da propadne njihova investicija.

3. METODOLOGIJA

3.1. Priprema instrumenata za prikupljanje podataka

Ciljevi:

Kako bismo postigli ishode navedene u Izvješću o zatečenom stanju (komponente 5.1. i 5.2.)

- Ustanoviti koji podaci nedostaju te identificirati slabosti normi, metodologija i postupaka koji se koriste u provedbi programa za stjecanje osnovnih vještina za odrasle Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (Projekt: Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti, Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj (2003. – 2012.))
- Poboľšati stručnost javnih i privatnih pružatelja usluga obrazovanja (nastavnika/znanstvenika) kako bi provedba programa za stjecanje osnovnih vještina za odrasle bila što fleksibilnija

definirali smo ciljeve koji su potrebni kako bismo uspjeli ostvariti navedene ishode:

1. Osnovati radnu skupinu, koja preuzima odgovornost za provođenje istraživanja;
2. Razviti zajedničku ekspertizu za odlučivanje o potencijalnim ciljnim skupinama i instrumentima procjene;
3. Uključiti sve članove skupine u prikupljanje i obradu podataka;
4. Provesti reviziju i odlučiti o strukturi i prezentaciji rezultata.

Kroz niz radionica članovi radne skupine, sastavljene od predstavnika Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Agencije za obrazovanje odraslih, pružatelja usluga, primjerice pučkih otvorenih učilišta, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Agencije za odgoj i obrazovanje i Sveučilišta u Rijeci, radili su zajedno na planiranju i provedbi istraživanja vezanog uz projekt “Za Hrvatsku pismenosti”.

Korištena metodologija bila je aktivna i participativna kako bi svaka osoba na radionici bila aktivno uključena u razmatranje projekta i odlučivanje o tome na koji je način najbolje prikupljati podatke te razvijati i strukturirati instrumente.

Radionice su bile zasnovane na osmišljavanju metodologije za procjenu programa osnovnih vještina za odrasle (projekt Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa) te unaprjeđivanju stručnosti javnih i privatnih pružatelja usluga obrazovanja (nastavnika/znanstvenika) za fleksibilnu provedbu programa za stjecanje osnovnih vještina za odrasle. Ukratko, metodologija je bila sljedeća:

- Metodologiju su na prijašnjim radionicama osmislili članovi radne skupine u sklopu komponente 5;
- Identificirali su ispitanike kroz vlastite mreže;
- Osmišljen je opći upitnik i specifični upitnici za svaku ciljnu skupinu;
- Ispitanici su ispunili upitnike i vratili ih osobi od koje su ih dobili. Procedura je bila ista za svaku ciljnu skupinu; polaznici (trenutačni i bivši), nastavnici, pružatelji usluga obrazovanja, ostali dionici;
- Provjeru i šifriranje odgovora provele su manje radne skupine sastavljene od članova radne skupine;
- Ključni stručnjaci u projektu sastavili su nacrt izvješća, koji je radna skupina revidirala na sljedećoj radionici.

Svaka faza detaljnije je opisana u daljnjem tekstu.

Proces je započeo razmjenom iskustava vezanih uz projekt i određivanjem koje je aspekte potrebno detaljnije preispitati. Inozemni su stručnjaci pripremili prezentacije odabranih primjera najbolje prakse zemalja EU-a kako bi sudionici mogli procijeniti hrvatska iskustva u odnosu prema danim primjerima. Ondje gdje su uočene značajnije praznine u znanju sudionika poduzeti su koraci kako bi se osigurale potrebne informacije i dana je mogućnost postavljanja pitanja i dobivanja objašnjenja. Primjerice, pojedini sudionici radionice omogućili su vrijedan uvid u aktivnosti koje su već poduzete na reviziji kurikuluma i postojećim financijskim aspektima projekta opismenjavanja. Ostalim je sudionicima također dana mogućnost da podijele vlastita iskustva o učincima trenutačne strategije financiranja projekta.

Napravljena je prva analiza i procjena podatka o projektu „Za Hrvatsku pismenosti”. Definirani su aspekti projekta koje je potrebno revidirati. Izrađen je prvi nacrt metodologije za reviziju svih relevantnih aspekata projekta, uključujući financijske mehanizme i kurikulum.

Velika je količina pažnje dana izradi najprikladnijih instrumenata za procjenu projekta. Inozemni su stručnjaci održali prezentaciju o različitim vrstama instrumenata za prikupljanje podataka i njihovoj uobičajenoj uporabi u različitim situacijama. Sudionici radionica pripremili su inicijalne prijedloge vezano uz to koje bi trebale biti ciljne skupine i koje bi informacije trebalo dobiti, te, u skladu s tim, koji bi instrumenti bili najprikladniji. U svakoj fazi ovog procesa postojala je mogućnost provjere, konzultacija i revizije kako bi se postigao konsenzus.

U fazi planiranja naglasak je bio na određivanju najkorisnijeg formata za prezentaciju rezultata kako bi prikupljeni podaci bili upotrebljivi. Članovi radne skupine zajedno su radili na tome koji bi kvalitativni i kvantitativni podaci najbolje poslužili svrsi istraživanja.

Manje su skupine radile na osmišljavanju različitih aspekata te su rezultate tog rada iznosile ostalim članovima skupine na reviziju. Na ovaj je način cijela skupina sudjelovala u poboljšavanju rezultata i zajedno proizvela finalne dokumente kroz nekoliko stadija izrade nacrt, revizije i poboljšavanja, dok se svi nisu usuglasili o rezultatu. Postignuta je suglasnost vezana uz to kojim će skupinama na popunjavanje biti dani upitnici, odnosno od koga će biti zatraženo da provede SWOT analizu¹⁰.

Radi raspodjele dužnosti, uspostavljene su manje radne skupine prema regijama i ciljnim skupinama istraživanja. Dogovoreni su zadaci koji se odnose na izvore podataka, individualnu podjelu odgovornosti, sistematizaciju dobivenih podatka koja se odnosi na kvantitativnu analizu i koordinaciju rada među članovima skupine. Utvrđen je vremenski okvir za realizaciju zadataka kako bi stručnjaci CARDS tima mogli obaviti kvalitativnu analizu podataka.

Zajedničkim radom skupina je ostvarila znatno više od puke izrade završnih proizvoda. Ostvarili su i zajednički osjećaj vlasništva i uključenosti te razvili snažne i produktivne radne odnose i svrhu u zajedničkom radu. Prepoznali su međusobne jake strane u timskom radu i uživali u suradnji.

U vlastitom su iskustvu naučili da posvećivanje pažnje procesu zajedničkog rada pridonosi krajnjem uspjehu proizvoda. Korištena metodologija rezultat je pažljivog i namjernog odabira u kojem su sudjelovali inozemni stručnjaci kako bi usmjerili i oblikovali procese buduće suradnje između dionika na dovršetku rada u sklopu projekta i njegove buduće održivosti.

¹⁰ Svi obrasci upitnika i SWOT analize su u Prilogu 2

Između radionica formirane su manje radne skupine čija je dužnost bila osmisliti pojedine instrumente za identificirane ciljne skupine. Ti su nacrti zatim na radionicama prezentirani ostatku skupine kako bi prošli zajedničku reviziju prije donošenja odluke o konačnoj verziji.

Rezultati su analizirani, u slučaju kvantitativnih podataka, odnosno procijenjeni s obzirom na reprezentativnost, kada je riječ o kvalitativnim podacima. Svi su rezultati proslijeđeni projektnom timu koji je izradio iscrpnu analizu pristiglih podataka i rezultate istraživanja prikazao u detaljnom izvješću. Na radionici je napravljena revizija nacrti i postignuta je suglasnost o najboljem načinu strukturiranja završnog izvješća.

Informacije su proslijeđene Jedinici za provedbu projekta u izvješćima s radionica te mjesečna i tromjesečna izvješća. Dugoročni je stručnjak rezultate predstavio i sudionicima komponenata 2 i 3 (Razvoj osoblja i politika, Revizija postojećih financijskih rješenja i oblikovanje novih). Ti su sastanci rezultirali korisnim preporukama, koje su vraćene na razmatranje članovima radne skupine komponente 5 te su neke od njih uključene u strategiju istraživanja.

Članovi radne skupine komponente 5 među sobom su podijelili odgovornost provođenja istraživanja, koristeći se instrumentima koje su sami razvili. Manje su skupine djelovale kao veza s pojedinim ciljnim skupinama koje su kontaktirale kako bi provele istraživanje.

Državni uredi i pružatelji usluga vratili su ispunjene SWOT analize. Ispunjene upitnike vratili su: sudionici u projektu opismenjavanja, osobe koje su odustale od obrazovanja, uspješni polaznici i osobe koje ne sudjeluju u projektu. Također smo primili upitnike i od dionika, primjerice Hrvatske obrtničke komore i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Nisu provedeni intervjui, nego su se upitnici koristili kao zasebni instrumenti.

Moramo zahvaliti članovima radne skupine komponente 5 na njihovom naporom radu, ne samo za vrijeme radionica, nego i u međuvremenu te za vođenje istraživanja i osiguranje da svi potrebni podaci budu prikupljeni pravodobno.

4. INSTRUMENTI

Sudionici radionica razvili su nekolicinu različitih upitnika i SWOT analiza za primjenu na različitim skupinama:

- Osnovni upitnik za sve ciljne skupine
- Specifični upitnici za:
 - o upisane polaznike,
 - o uspješne bivše polaznike,
 - o osobe koje su odustale od programa,
 - o osobe koje ne sudjeluju u programu,
 - o nastavnike,
 - o ustanove - pružatelje usluga obrazovanja,
 - o državne institucije,
 - o Hrvatsku obrtničku komoru, Hrvatsku gospodarsku komoru i radničke sindikate,
 - o Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Ispitanici u svakoj skupini su, uz upitnik/SWOT analizu, dobili i kratki opis upitnika/SWOT analize. Sve navedeno nalazi se u prilogu na CD romu.

Uzorak

Uzorak su izabrali članovi radne skupine, koristeći svoje lokalno znanje, iskustvo i vjerojatnost dobivanja odgovora od zaposlenih organizacija.

Iz tablice se vidi da je anketa najviše bila usmjerena na one koji su najviše uključeni u projekt opismenjavanja – polaznike ili potencijalne polaznike, pružatelje usluga i nastavnike. U nekim slučajevima, zaprimili smo više odgovora od predviđenog broja.

Manji broj drugih tijela također je izabran za anketu. Zanimljivo je primijetiti da u slučaju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ponovno imamo mnogo više odgovora od predviđenog broja.

Struktura

Instrumente su pripremali sudionici radne skupine u skladu s osposobljavanjem i savjetima stručnjaka iz EU-a. Detaljan proces provjere, konzultacija i revizija doveo je do konsenzusa skupine o strukturi svakog instrumenta.

Na tablici u Prilogu 1 prikazani su struktura i razlike te zajednički dijelovi instrumenata istraživanja. Na taj način uzeli smo u obzir različite fokuse svake podskupine i s druge strane imamo mogućnost usporedbe rezultata.

Skupine polaznika

Polaznici / potencijalni polaznici	Korišteni instrumenti	Šifra	Ciljani broj	Broj dobivenih odgovora
Aktivni polaznici (trenutačno sudjeluju u programu)	Osnovni upitnik + specifični upitnik	LP	100	105
Odustali (upisali, ali nisu završili program)	Osnovni upitnik + specifični upitnik	LDO	25	20
Uspješni bivši polaznici (završili program)	Osnovni upitnik + specifični upitnik	LSP	25	56
Osobe koje ne sudjeluju u programu (prikladne, ali nisu upisane u program)	Osnovni upitnik + specifični upitnik	LNP	20	47

Sustav osposobljavanja	Korišteni instrumenti	Šifra	Ciljani broj	Broj dobivenih odgovora
Nastavnici/treneri	Upitnik	TTTQ	50	58
Pružatelji usluga	upitnik + SWOT	TTPQ/S	10	7 upitnika 6 SWOT

Vladin sustav	Korišteni instrumenti	Šifra	Ciljani broj	Broj dobivenih odgovora
Ministarstva	Upitnik	GM	4	1
Agencije	upitnik + SWOT	GA	3	1
Regije, općine	Upitnik	GRM	3	3

Sustav zapošljavanja	Korišteni instrumenti	Šifra	Ciljani broj	Broj dobivenih odgovora
Zavod za zapošljavanje	Upitnik	EESQ	2	17
Udruženja poslodavaca	upitnik + SWOT	EEOQ/S	3	2
Radnički sindikati	Upitnik + SWOT	ELUQ/S	2	2

5. REZULTATI

Rezultati ankete predstavljeni su i analizirani u različitim poglavljima.

Korišteni upitnici i SWOT analize nalaze se u Prilogu 1 i 2 (na CD romu).

Oni koji se odnose na polaznike / potencijalne polaznike:

- “nepismeni” (ciljna skupina)
- aktivni polaznici (koji trenutačno pohađaju program)
- polaznici koji su napustili program /drop-outs (upisani, ali nisu uspjeli završiti)
- uspješni bivši polaznici (završili program)
- osobe koje ne sudjeluju u programu (prikladne, ali nisu upisane u program)
- stavovi “nepismenih” koji su sudjelovali.

Osmišljen je “osnovni” upitnik koji su gore navedene skupine popunile; osim toga, iste su skupine zamoljene da popune daljnji upitnik vezan uz njihove određene situacije.

Oni koji se odnose na pružatelje usluga i druga službena tijela:

- nastavnike / trenere
- pružatelje usluga
- državne urede
- Hrvatski zavod za zapošljavanje
- ostale dionike.

Za ove je skupine korištena kombinacija SWOT analize i upitnika.

5.1. “Nepismeni”, osnovna ciljna skupina

Program „Za Hrvatsku pismenosti“ trebao bi u velikoj mjeri utjecati na smanjenje stope nepismenosti u Hrvatskoj.

Definicija nepismenosti u službenim institucijama u Hrvatskoj je:

1. izravno povezana s formalnim dokazom o završenoj obveznoj osmogodišnjoj školi i
2. primjenjuje se samo na građane Hrvatske.

Pritom ne uzima u obzir stvarne vještine i kompetencije neke osobe, ne odražava koncept funkcionalne pismenosti ni usku povezanost sa sistemom zapošljavanja.

U razgovorima s važnim dionicima i onima koji imaju važnu ulogu u ovom području u Hrvatskoj nismo došli do uvjerljive strategije za specifične podskupine ciljanog stanovništva. Isto tako, čini se da ne postoji sistematičan pregled svih sudionika, njihovih specifičnih potreba i snaga, a ni motivacije da sudjeluju u programu s jedne strane i o razlozima propuštanja tog izazova s druge strane.

U našem smo istraživanju pokušali dobiti barem grub prikaz otvorenih pitanja i dati odgovore na najvažnija pitanja.¹¹

Planirali smo otprilike 100 polaznika iz šest regija.

Dob

Polaznici su u dobi između 17 i 48 godina. Prosječna dob je 28,368 godina.

Rezultati upozoravaju na veliku razliku u dobnoj strukturi polaznika s obzirom na regionalnu podjelu.

Tablica 1: Raspon godina ciljne skupine

Županija/regija	Broj	Prosjek	Muškarci	Žene	Podaci koji nedostaju
Zagreb 1 ¹²	28	29,59	10	17	1
Zagreb 2	15	34,67	6	9	0
Knin	7	30,00	3	4	0
Slatina	8	24,00	5	2	1
Pula	15	19,67	15	0	0
Osijek	19	24,81	15	4	0
Zagreb 3	13	36,00	7	6	0
Σ	105	28,37	61	42	2

Ova inicijalna tablica upozorava na očigledno postojanje različitih podskupina u svakoj regiji. Iako su brojevi vrlo mali, s obzirom na prosječan raspon dobi od 19,67 do 36,00 godina, možda bismo trebali istražiti uzroke ovakvih razlika.

¹¹ Vidi komponentu 5 programa CARDS 2004.

¹² Grupiranje uzorka za Zagreb proizlazi iz načina slanja upitnika te nije pokazatelj razlika među skupinama

Tablica 2: Dobna struktura u usporedbi s općim prosjekom od 28,37 godina

Županija	Br.	Muškarci, stariji	Muškarci, mlađi	Žene, starije	Žene, mlađe
Zagrebačka županija 1	28	4	6	11	6
Zagrebačka županija 2	15	4	2	8	1
Knin	7	0	3	4	0
Slatina	8	2	3	0	2
Pula	15	2	13	0	0
Osijek	19	5	10	1	3
Grad Zagreb	13	5	2	6	0
Σ	105	22	39	30	12
		36,07%	63,93%	71,43%	28,57%

Dob starijih polaznika pokazuje da pripadnost određenom spolu ima velik utjecaj. Čini se da žene u starijoj životnoj dobi pokazuju veću tendenciju za sudjelovanjem, a muškarci veću tendenciju pokazuju u ranijoj životnoj dobi.

Na ovakvu raspodjelu znatno utječe slučaj Pule gdje nam se svi podaci odnose na muškarce koji pripadaju velikoj skupini osoba koje su nedavno napustile školovanje. Ako se ovakva raspodjela prema godinama može uopćiti, trebalo bi razmotriti dvije strategije:

1. identifikaciju uspješnih strategija za privlačenje starijih žena s jedne strane i mladih koji su napustili školu s druge strane. U kontekstu zapošljavanja obje su skupine problematične.
2. razvoj novih strategija kako bi se obuhvatile i nezastupljene podskupine. Ovdje svaka regija može učiti od druge, a posebno u slučaju kad neka od podskupina nije zastupljena u jednoj regiji dok je u drugoj zastupljenost te specifične podskupine vrlo velika.

Bračni status

Tablica 3: Bračni status

	Žene	Muškarci	Neodređen spol	Σ	%
Udana/oženjen	25	20	0	45	42,5
Neudana/neoženjen	12	35	2	49	46,3
Rastavljen/a	4	3	-	7	6,6
Nema podataka	1	4	-	5	4,7
Σ	42	62	2	106	100
%	39,6	58,5	1,9	100	

Kad je riječ o bračnom statusu, čini se da situacija ponovno odražava razlike između muškaraca i žena u Hrvatskoj. Iako je odnos 2:3 između muških i ženskih polaznika, istraživanje je pokazalo da je većina žena udana, a gotovo dvije trećine muškaraca nije u braku.

Vrlo nizak postotak razvedenih osoba mogao bi biti pokazatelj snažnih katoličkih uvjerenja u zemlji. Osim toga, zanimljivo je i to da velik broj ljudi ne živi sam, nego s roditeljima i/ili partnerima. Na ovu temu ponovno ćemo se vratiti.

Različite regije ponovno pokazuju golem raspon. To vrlo vjerojatno proizlazi iz razlike u stopi sudjelovanja između muškaraca i žena. Tako 11 od 15 polaznika nije u braku, a dvoje odraslih nije odgovorilo na to pitanje.

Tablica 4: Obiteljska situacija „nepismenih odraslih”

		Djeca		Zaposlenost			Životna situacija		
		da	ne	da	ne	Dodatni posao	Sami	U skupini	Drugi prihodi
Žene	Udana	23	4	6	21	9	2	25	18
	Neudana	2	8	2	8	7	2	8	9
	Rastavljena	4	0	1	3	1	0	4	1
	?	0	1	0	1	0	1	0	0
Muškarci	Oženjen	18	2	9	11	0	0	19	7
	Neoženjen	3	32	6	28	4	4	26	19
	Rastavljen	2	1	1	2	0	0	3	1
	?	2	2	1	4	0	0	4	4
Σ	U braku	41	6	15	32	9	2	44	25
	Samci	5	40	8	36	11	6	34	28
	Rastavljen/a	6	1	2	5	1	0	7	2
	?	2	4	1	5	0	1	4	4

Nešto više od 50% ispitanika u našoj skupini odraslih ima djecu, a većina više od dvoje djece. Čini se da su djeca vrlo važan čimbenik za donošenje odluke o završavanju osnovne škole za dio ciljne skupine, što će biti prikazano kada analiziramo razloge za prekidanje škole te razloga za iskorištavanje druge prilike.

Financijska situacija također je veoma važan čimbenik. To je evidentno iz toga da je 26 ispitanika zaposleno, 21 ispitanik ima dodatan posao, a 59 njih ovisi financijski o nekoj drugoj osobi u svom okruženju. Kad je riječ o ovoj zadnjoj kategoriji, ta financijska pomoć ne dolazi nužno od supruga/supruge, nego i od roditelja, prijatelja ili partnera.

Ovakve aktivnosti u svrhu zarađivanja za život, osim učenja, golem su teret polaznicima: ugrožena je njihova koncentracija na učenje te se destabiliziraju njihovi uvjeti življenja, posebno ako njihov očekivani prihod nije siguran, a neočekivane se obveze moraju podmiriti. Čak i kad su redovita plaćanja obavljena, ostaje malo ili gotovo da i nema mogućnosti za udovoljavanje novim financijskim zahtjevima.

Dvije od tri žene financijski ovise o drugim osobama. S obzirom na to da su žene koje se odlučuju iskoristiti drugu priliku starije nego muškarci, to za njih znači i dodatne nepogodnosti. Tako ih, primjerice, od zadnjeg školskog iskustva dijeli dulje razdoblje koje moraju prevladati; mnogo se češće moraju brinuti za djecu, a nije ni rijedak slučaj da moraju osigurati dodatan prihod kako bi zbrinuli svoju obitelj.

Druga zanimljiva skupina su neoženjeni odrasli muškarci. Uglavnom su mlađe dobi (ispod ili u dobi od otprilike 20 godina) i za njih je to u prilično velikoj mjeri nastavak početnog obrazovanja. Druga prilika često je popraćena ostankom kod kuće (izvučeno iz upitnika) i prepuštanjem brige o financijama uglavnom roditeljima. Tome ide u prilog podatak da velik broj njih ne radi ili prima novčanu pomoć i živi u društvenoj skupini. Vrlo vjerojatno postoji snažan pritisak na ove mlade muškarce s roditeljske strane kako bi završili svoje školovanje i pronašli posao te na taj način pridonosili obiteljskom budžetu i dalje eventualno mogli osnovati svoja vlastita kućanstva i obitelji.

Propuštene godine školovanja

Kao što je bilo rečeno na samom početku, status pismenosti hrvatski građanin stječe na temelju dokaza o završenom osmogodišnjem osnovnom obrazovanju.

Upravo stoga postaje važno – barem trenutačno – razmotriti situaciju vezanu uz školovanje naše testirane skupine.

Rezultati pokazuju da vrlo velik broj odraslih koji ne posjeduju formalan dokaz o završenoj osnovnoj školi nema nikakvo školsko iskustvo. Vrlo je vjerojatno da će u toj skupini biti velik broj odraslih bez osnovnih vještina čitanja i računanja. To upozorava na to da projekt opismenjavanja udovoljava njihovim potrebama vrlo pragmatično na način da se procijene postojeće vještine i kompetencije osoba kako bi ih se pokušalo integrirati.

Tablica 5: Propuštene godine školovanja

Regija	Raspon		Prosjeck		Sveukupno
	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	
Zagreb 1	0-8	4-8	4,94	Zagreb 1	0-8
Zagreb 2	0-6	0-7	2,2	Zagreb 2	0-6
Knin	5-7	6-7	6,5	Knin	5-7
Slatina	7-8	7-8	7,5	Slatina	7-8
Pula	---	5-7	---	Pula	---
Osijek	5-8	5-8	6,3	Osijek	5-8
Zagreb 3	2-6	0-7	4,3	Zagreb 3	2-6

U prosjeku žene imaju manje propuštenih godina školovanja koje trebaju nadoknaditi nego muškarci. Taj podatak nije lako protumačiti imajući u vidu činjenicu da su žene koje se odlučuju na završavanje škole starije životne dobi i dulje ih razdoblje dijeli od zadnjeg školskog iskustva. Mogući odgovor na ovo pitanje može biti da su žene koje sudjeluju u programu više zainteresirane i obrazovanija su skupina; a mlađe žene možda neće iskoristiti drugu priliku za obrazovanjem.

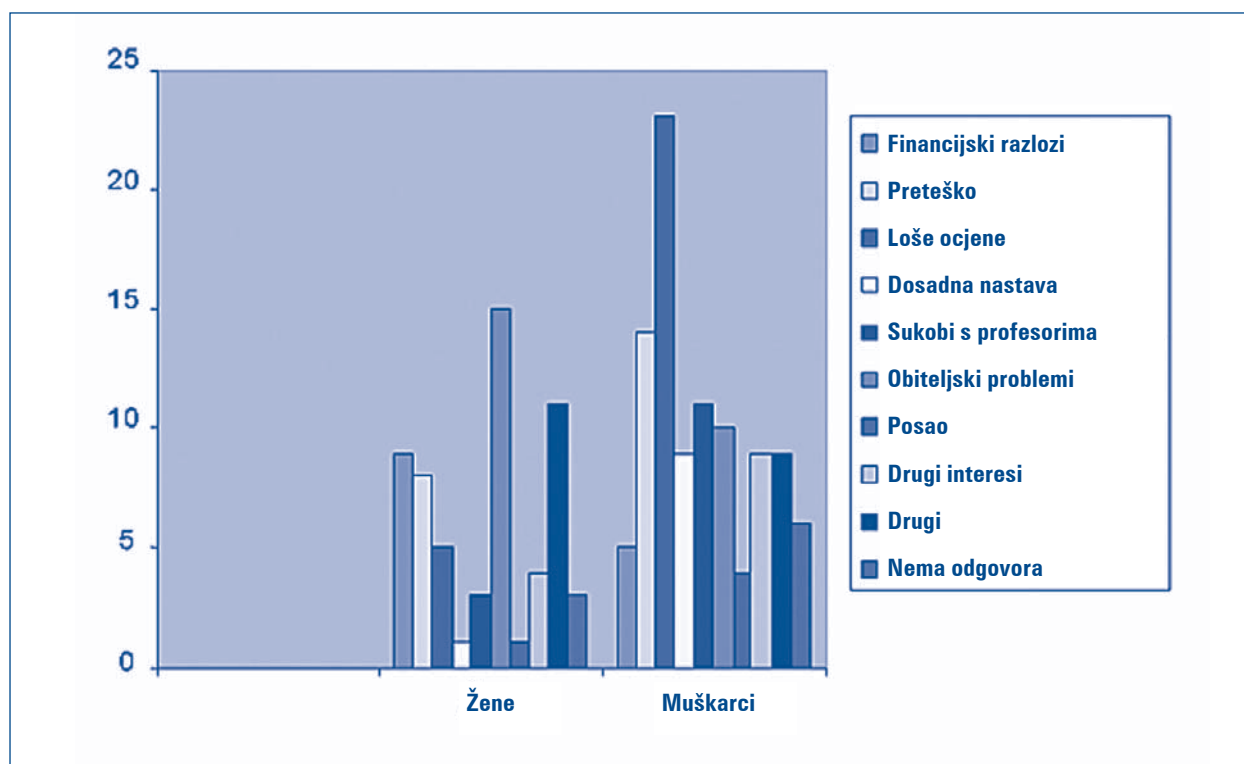
Ovdje također nalazimo velike razlike u podacima, što ponovno upozorava na to da se podskupine koje sudjeluju u programu veoma razlikuju po regijama. Stoga ćemo pokušati otkriti zašto u nekim mjestima određene osobe sudjeluju u programu, a u nekim mjestima to nije slučaj.

Napuštanje osnovnog obrazovanja

Tablica 6: Razlozi odustajanja od osnovnog obrazovanja

	Razlozi	ŽENE	MUŠKARCI	SPOL NIJE NAVEDEN	Σ
a)	Financijski razlozi	9	5	-	14
b)	Preteško	8	14	1	23
c)	Loše ocjene	5	23	1	29
d)	Dosadna nastava	1	9	-	10
e)	Sukobi s profesorima	3	11	-	14
f)	Obiteljski problemi	15	10	-	25
g)	Posao	1	4	-	05
h)	Drugi interesi	4	9	-	13
i)	Drugi razlozi	11	9	-	20
	Nema odgovora	3*	6*	-	
		57	94	2	153

*Podaci nisu uključeni jer nisu dobiveni odgovori.

Dodatni razlozi su bili:

- česte selidbe i školski program nije priznat
- nikad nije pohađao(la) školu.

Sve u svemu, ponuđeno je ukupno 155 razloga. Devet osoba nije odgovorilo na ovo pitanje.

Ponuđeni razlozi uvelike se razlikuju ovisno o tome je li riječ o muškarcu ili ženi. Za žene koje su napustile školu dominantni razlozi nisu izravno povezani sa školom. Najčešće istican razlog su obiteljski problemi (15 od 57); "drugi razlozi" kao kategorija koja se često koristi kad je riječ o vrlo osobnim razlozima o kojima osoba ne želi govoriti, zauzima drugo mjesto (11). Primjerice, neplanirana rana trudnoća može biti jedan od razloga napuštanja škole kod žena. Razlozi financijske prirode (9) na trećem su mjestu. Od 57 žena, njih 35 ponudilo je jedan od ova tri odgovora, što znači 61%. Kod muškaraca su razlozi bitno drugačiji. Tri razloga koji se najviše spominju jesu "loše ocjene" (23 od 95), "preteško" odgovara njih 14 i "sukob s učiteljima/nastavnicima" kao razlog ističe 11 ispitanika. Dakle, 48 razloga (51% odgovora) usko su povezani s učenjem i situacijom u školi.

Kad u obzir uzmemo sve spomenute razloge, najzastupljeniji je „loše ocjene“ (29 od 153), slijedi "obiteljski problemi" (25), a na trećem mjestu je "preteško" (23). Kategorija "drugi razlozi" za koju se odlučilo 20 ispitanika također zauzima visoko mjesto na listi; dominacija ženskih izvora može biti još jedan od pokazatelja osobnih, intimnih razloga koji se kriju iza ove kategorije.

Ovdje također vidimo da obitelj i djeca igraju vrlo važnu ulogu.

Kad pogledamo tablicu 5 i 6, postavlja se pitanje: "Koliko Hrvata nikad nije upisalo školu?" ili "Za koliki je broj odraslih osoba pohađanje škole predstavljalo samo kratku i manju smetnju u procesu odrastanja?"

Ako Hrvatska dijeli iskustvo drugih zemalja, u tom slučaju bi „odrasli bez ikakve škole“ bili ili doseljenici ili pripadnici manjina.

Rezultati istraživanja o razlozima odustajanja koji su povezani sa školskim uvjetima (ocjene, odnos s nastavnicima, sadržaj) upozoravaju na potrebu kontinuiranog savjetodavnog rada s polaznicima kako bi se izbjeglo napuštanje obrazovanja. Na taj bi se način smanjili troškovi ponovnog uključivanja polaznika u obrazovni sustav te njihova marginalizacija.

Određena iskustva nekih drugih balkanskih zemalja (primjerice, Rumunjska, Slovačka, Bugarska) pokazuju da su posebno romska djeca diskriminirana u školama i ako je školski proračun temeljen na načelu razreda, a ne polaznika, onda nastavnici nemaju prave motivacije ohrabrivati djecu da završe školu. Tako su romska i sva druga djeca koja smatraju da je učenje teško jednostavno prepuštena napuštanju škole.

Za donošenje odluke o povratku školovanju kad je riječ o osobama koje imaju iza sebe iskustvo neuspjeha, potrebno je određeno vrijeme. To je proces koji uključuje osobni, društveni, financijski i strukovni aspekt. Više od 33% našeg uzorka imalo je dulje razdoblje za donošenje odluke (najmanje 10% vremena prošlo je od njihova početnog školovanja) prije nego što su ponovno počeli s osnovnim obrazovanjem. Upravo u tom razdoblju od velike su važnosti informacije i temeljito savjetovanje. Dobra priprema može itekako pridonijeti odluci za povratak učenju, može uključiti sve relevantne čimbenike i razviti održivu motivaciju ili vlasništvo.

S druge strane, 67% ispitanika imalo je vrlo kratko razdoblje za donošenje odluke. Naime, osobe mlađe dobi koje su prekinule školovanje često su se jako brzo vratile obrazovanju. Kao rezultat različitih navika, međuzavisnosti i često nedovoljnog samopoštovanja, za odrasle osobe starije dobi povratak obrazovanju često je smatran rizikom ako takvoj odluci nije prethodilo savjetovanje i dobivanje određenih smjernica.

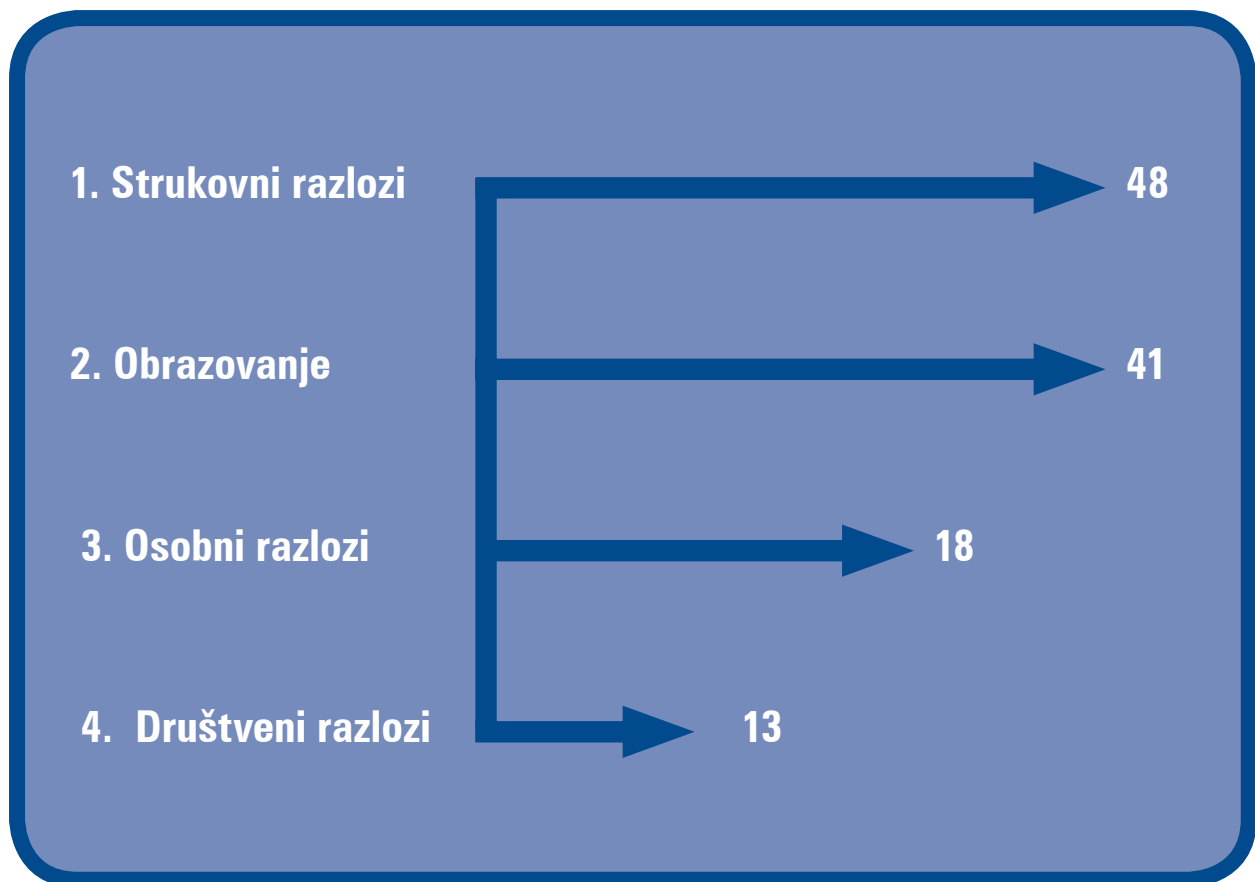
Razlozi za ponovni početak

Tablica 7: Razlozi za ponovno uključivanje u obrazovanje

Navedeni razlozi (otvorena lista)	Br
Obrazovanje	05
Žele završiti školu	11
Nemaju ništa bez škole	01
Steći zanimanje	09
Steći kvalifikacije	02
Zbog sebe	05
Mogu ići na fakultet	01
Nikada nisam išao u školu	01
Vozačka dozvola	01
Morao sam	01
Nastaviti strukovno obrazovanje	07
Završiti školu	09
Pronaći (bolji) posao	10
Otvoriti vlastiti posao	01
Trebam više tečajeva	01
Fakultet	05
Važno je	01
Želim normalan život	04
Srednja škola	07
Uloga roditelja	01
Za djecu	04
Socijalni razlozi	01
Da zaradim više novca	01
Djeca su dovoljno odrasla	02
Da izađem iz bande	01
Školovanje pomaže pri poslu	02
Da budem iskren	02

Od 96 ponuđenih razloga mogu se definirati sljedeće skupine:

Tablica 8: Glavne skupine razloga za nastavak školovanja

Navedene skupine razloga odnose se na izjave odraslih ispitanika.

Dominantni razlog za ponovni početak učenja usko je povezan sa strukom.

Zarađivanje više novca, početak strukovnog obrazovanja i otvaranje tvrtke: svi ovi razlozi temelje se na završavanju osmogodišnje osnovne škole.

U velikoj je mjeri motivacija koja se temelji na profesionalnim prekvalifikacijama također uključena u kategoriju općeg obrazovanja, planove za nastavkom obrazovanja, pa čak i studiranjem; u mnogim slučajevima ovi razlozi uključuju i element struke.

Osobni razlozi, a i oni društveni, uvijek idu u dva smjera: 1. tu je pitanje samopoštovanja, kako ja doživljam sebe, što ja mislim o svojim sposobnostima, kompetencijama, vještinama i 2. što ja mislim i očekujem o načinu na koji drugi doživljavaju mene, osobu koja nije završila osnovnu školu, uključujući osobe koje su mi jako bliske.

Otvoreno priznavanje ovih osobnih i društvenih razloga je ohrabrujuće jer kad se jedanput priznaju, osobni konflikti lakše se rješavaju. Obiteljska situacija i odgoj djece također imaju pozitivan učinak na odluku o ponovnom početku školovanja.

Pitanja koja se odnose na posao i karijeru dio su svakodnevne životne situacije odraslih. Treba istaknuti i to da je aktualna situacija na tržištu rada takva da su visokokvalificirani poslovi sigurniji od

niskokvalificiranih. Ova činjenica ne povlači sa sobom odgovarajuća pravila u programu opismenjavanja: nema izravne povezanosti, nema individualne procjene vještina i kompetencija i ne postoji koncept funkcionalne pismenosti. Program opismenjavanja pripojen je općem osnovnom obrazovnom sustavu za mlade ljude, a ne odražava potrebe i specifične ciljeve i motivaciju odraslih.

Zapošljavanje

Tablica 9: Zapošljivost nakon izlaska iz sustava obrazovanja

	Zapošljivost žena		Zapošljivost muškaraca		Ukupna zapošljivost	
	da	ne	da	ne	da	ne
Zagreb	6	23	5	18	11	41
Knin	3	1	1	2	4	3
Slatina	0	2	2	3	2	5
Pula	-	-	4	11	4	11
Osijek	1	3	3	10	4	13
Σ	10	29	15	44	25	73

Iskustvo je identično kod muškaraca i žena. U prosjeku četvrtina osoba koje prekinu školovanje ne uspije pronaći posao.

Taj podatak iznenađuje s obzirom na to da bi se moglo očekivati da će upravo pronalazak posla koji će osigurati financijsku stabilnost i samostalnost biti jedan od glavnih razloga za prekidanje obrazovanja. No čini se da to ovdje nije slučaj. Kao što možemo pokazati, žene i muškarci navodili su različite razloge za prekidanje školovanja, ali učinak je na kraju isti.

Takva loša situacija već je dulje nepromijenjena, međutim postojanje profesionalnih nedostataka je prihvaćeno. Životne prilike dovele su do prihvaćenosti osobne, društvene i financijske marginalizacije.

Tablica 10: Trenutačni dohodak

Žene	Nedovoljno za život	1
	Malo, ali dovoljno za život	5
	Prosječno	3
	Iznad prosjeka	0
	Visoko	0
Muškarci	Nedovoljno za život	5
	Malo, ali dovoljno za život	5
	Prosječno	3
	Iznad prosjeka	0
	Visoko	1
Σ	Nedovoljno za život	6
	Malo, ali dovoljno za život	10
	Prosječno	6
	Iznad prosjeka	0
	Visoko	1

Iako je samo nekoliko ispitanika odgovorilo na ovo pitanje, rezultati pokazuju da je financijska situacija za ove odrasle osobe prilično nezavidna. Kad pogledamo koje sve dodatne financijske obveze imaju članovi naše ciljane skupine, situacija se čini još težom.

Od stope odgovora od 90%, više od 40% mora financijski pomagati druge osobe; ovdje postotak žena prelazi 50%. Razlog tome može biti dobna razlika između muškaraca i žena koji su sudjelovali u ovom istraživanju.

Dodatne financijske obveze zauzimaju 40% (tablica 11 dolje). Dvije vrste takvih obveza jesu dugovi i „druge obveze“ koje obično podrazumijevaju dugove prema prijateljima ili rodbini.

Čini se da se financijska situacija nije bitno mijenjala proteklih godina; količina financijskih obveza ostala je otprilike ista te se ne vidi gotovo nikakav osobni napredak.

Tablica 11: Dodatna financijska opterećenja

N	Udržavanje drugih						Trenutačne financijske obveze						Prijašnje financijske obveze					
	žene		muškarci		Σ		žene		muškarci		Σ		žene		muškarci		Σ	
	da	ne	da	ne	da	ne	da	ne	da	ne	da	ne	da	ne	da	ne	da	ne
	21	17	20	36	41	53	16	22	26	35	42	57	15	22	23	35	38	57

Ključne poruke

1. Dobne razlike i drugi pokazatelji upozoravaju na to da svaka županija, pružatelj obrazovanja ima svoju vlastitu ciljnu skupinu.
2. Ne postoji općenit pristup ciljnoj skupini.
3. Nije zamijećena povezanost među strategijama koje zagovaraju različite pristupe u vezi s poučavanjem nepismenih ljudi.
4. Žene koje sudjeluju u programu starije su životne dobi, a mladi koji su prekinuli školu imaju veće šanse za raniji ponovni početak školovanja.
5. Razlike u bračnom statusu između muškaraca i žena pokazuju da se žene ponovno odlučuju na učenje nakon „obiteljske faze“.
6. Čini se da je društvena mreža naših ciljnih skupina uspostavljena, pokazujući da je vrlo mali broj onih koji žive sami.
7. Financijska situacija polaznika je loša i potrebna su određena poboljšanja (dodatni poslovi, zaposlenost za vrijeme sudjelovanja u programu, financijske obveze, pomoć drugim osobama).
8. Program opismenjavanja ne uzima u obzir osobe koje nemaju nikakvo ili dovoljno osnovno obrazovanje da bi se uključile u postojeći sustav školovanja, primjerice, njihova početna razina vještina pisanja i čitanja nedovoljna je da uđu u kurikulum.
9. Čini se da se žene suočavaju s većim brojem prepreka pri povratku školovanju nego muškarcima; pokazatelji su dobne razlike i razlozi prekidanja školovanja.
10. Kako bi postao širokoprihvaćen u potencijalnoj ciljnoj skupini, nastavni plan/program i sustav općenito moraju biti usko povezani sa sustavom zapošljavanja.
11. Vrednovanje i procjena postojećih vještina i kompetencija odraslih ne provode se sistematično u sustavu obrazovanja odraslih u Hrvatskoj kad je u pitanju naša ciljna skupina. To se podudara s nepostojanjem koncepta funkcionalne pismenosti/nepismenosti koji se koristi u Europi.

5.1.1. Polaznici

Polaznici programa opismenjavanja popunili su osnovni upitnik i poseban upitnik osmišljen upravo za tu skupinu polaznika. Ovo se poglavlje sastoji od tri dijela:

1. Razlozi upisa i vrijeme sudjelovanja u programu;
2. Osnovna uvjerenja kao pokazatelji individualne stabilnosti situacije vezane uz učenje.

Iskustvo školovanja u programu opismenjavanja opisano je u nastavku dokumenta.

Dobili smo podatke od 105 osoba iz šest područja. Samo nekoliko pitanja ostalo je neodgovoreno, što pokazuje da su pitanja i napomene bile razumljive te da odgovori odražavaju stvarno mišljenje sudionika.

Uključenje u program opismenjavanja

Podaci koji dosad nisu bili obuhvaćeni istraživanjem jesu podaci o odnosu između onih koji se upisuju u program i onih koji su ga završili, odnosno onih koji su dobili certifikat za završeno osnovno obrazovanje, odnosno stopa drop-outa (osobe koje napuštaju školu). Podaci prikupljeni od trenutačnih polaznika pokazuju da je veoma malo onih koji su završili više od godine obrazovanja.

Analiza podataka iz šest gradova i ukupnog broja od 105 ispitanika rezultirala je sljedećom tablicom.

Tablica 12: Vrijeme provedeno u programu opismenjavanja

područje	N	Mjeseci					
		0-6	7-12	13-18	19-24	24+	Nije specificirano
Vukovar	20	05	05	05	03	01	01
Zagreb	31	15	05	01	06	03	01
Knin	06	04	02	--	--	--	--
Slatina	11	02	07	--	--	--	02
Pula	15	11	04	--	--	--	--
Osijek	22	14	06	--	02	--	--
Σ	105	51	29	06	11	04	04

Tablica pokazuje veliku fluktuaciju polaznika. Gotovo 50% polaznika iskazuje sudjelovanje u programu u trajanju do šest mjeseci, a neznatan je broj onih koji su uključeni dulje od godinu dana.

Drugi razlog za ovako kratko vrijeme sudjelovanja možda je povezan s posebnim skupinama kojima smo se bavili po područjima (primjerice, Pula, gdje je većina sudionika ispod 20 godina).

Razlozi za sudjelovanje

Tijekom revidiranja trenutačnog stanja projekta „Za Hrvatsku pismenosti“, trebamo se pažljivo usmjeriti na područja u kojima on se on uspješno provodi i zašto ljudi, zapravo, sudjeluju. Zajedno sa skupinom hrvatskih stručnjaka koja je razvila ovaj instrument i omogućila njegovu provedbu, napravljena je lista najčešćih motiva te su sudionici zamoljeni da izaberu najviše tri razloga i/ili dodaju svoje. Ukupno 98 od 105 sudionika izabralo je najmanje jedan od ponuđenih popisa mogućih razloga. To se može smatrati pokazateljem da su sve važne mjerodavne teme uključene u popis.

U različitim regijama ponavljaju se sličnosti.

Tablica 13: Informacije/preporuke/razlozi za sudjelovanje

Izvor		Područje						N
		Vukovar	Zagreb	Knin	Slatina	Pula	Osijek	
Izvor informacija		20	28	6	10	13	21	98
	HZZ	11	16	4	1	1	7	40
	Lokalna samouprava	--	2	--	1	--	--	3
	POU	9	3	1	6	--	5	24
	škole	3	6	1	5	8	10	33
	poslodavci	12	3	4	--	1	4	24
	Bivši/sadašnji polaznici	3	5	--	6	4	2	20
	Nastavnici	--	7	--	2	3	5	17
	Mediji	--	--	--	--	--	--	--
Nezadovoljstvo vlastitom životnom situacijom		--	3	--	2	2	2	9
Drugi razlozi		--	3	--	1	3	2	9

Sljedeći važan rezultat nalazi se u posljednjem stupcu (N). Najveći broj informacija i preporuka dolazi iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Zajedno s trećim najvažnijim inicijatorom, poslodavcem, to pokazuje da su sustav zapošljavanja i tržište rada najveći poticaj sudionicima za završavanje osnovne škole.

Uzevši to u obzir, iznenađujuće je da ne postoje formalne poveznice između programa opismenjavanja i sustava zapošljavanja (niti sa Zavodom, niti s poslodavcima i sindikatima).

Škole i nastavnici mogu odigrati ključnu ulogu kod ljudi koji su napustili školu (drop-out) da se vrate u sustav obrazovanja. Primjeri dvaju područja pokazuju kako je moćna inicijativa za reintegraciju nepismenih osoba u obrazovnu zajednicu. Drugi veliki poticaj dolazi iz otvorenih učilišta, gdje imamo dosta polaznika koji su se sami prijavili, što je potpuno razumljivo i pomaže polaznicima da se uključe u sustav cjeloživotnog učenja.

Vrlo pozitivan čimbenik jest to da su 24 bivša polaznika navedeni kao motivatori.

Zanimljivo je da niti jedan od polaznika nije naveo informacije putem medija kao korisne za svoj povratak obrazovanju. Postoje dva moguća razloga za to: pojedinci ne pridaju pažnju medijima i ne smatraju ih važnima za svoju osobnu situaciju; ili mediji nisu dovoljno uključeni u promicanje programa opismenjavanja ili nisu dovoljno jaki motivatori za povratak u proces učenja.

Osnovna uvjerenja sudionika

Osim vanjskih čimbenika, tu su i osnovne vrijednosti i uvjerenja polaznika koji utječu na to je li osoba završila školu, koliko je uspješna bila u svojim osobnim odnosima te kakva je njezina uloga u

društvu. Tu je i profesionalna karijera na koju snažno utječu osobna uvjerenja i vrijednosti te osnovna uvjerenja društva.

Tablica 14: Neka osnovna uvjerenja sudionika

	Područje						Σ
	Vukovar	Zagreb	Knin	Slatina	Pula	Osijek	
OBRAZOVANJE će mi omogućiti							
Poštovanje	12	07	04	08	02	10	43
Lakše dobivanje posla	14	21	05	09	14	17	80
Uspješnost u poslu	02	04	01	--	--	01	08
Zadržavanje posla	05	03	02	--	03	02	15
Osobno zadovoljstvo	02	14	--	02	04	06	28
Školovanje djece	05	06	--	02	--	01	14
Nešto drugo	--	01	--	--	01	--	02
Ne znam	--	--	--	--	--	--	--
?	--	--	--	--	01	01	02
Σ	40	56	12	21	25	38	192
Prijatelji i obitelj pružaju mi podršku							
Ohrabrenjem	13	27	06	10	14	15	85
Financijskom potporom	15	08	01	07	01	04	36
Preuzimanjem mojih svakodnevnih obveza	08	06	02	--	--	06	22
Nečim drugim	--	01	--	--	--	--	01
Ne podupiru me	02	--	--	01	--	01	04
?	--	--	--	--	01	02	03
Σ	38	42	09	18	16	28	151

Jasno je vidljiva dominacija pitanja vezanih uz posao (102 od 192) te bi povezanost s konceptom funkcionalne pismenosti mogla pomoći ovim osobama da postanu svjesne svojih vještina i kompetencija. Gotovo 60% zainteresirano je za taj aspekt. Međutim, postojeći program opismenjavanja ne pokriva vještine vezane uz strukovna područja.

Društveni ugled, samopoštovanje te osobno zadovoljstvo razlozi su zbog kojih se 40% polaznika uključuje u program opismenjavanja za koji, na kraju, dobiju odgovarajuću svjedodžbu. To upozorava na vrlo važnu ulogu koju igra dobivanje te svjedodžbe.

U ovakvoj situaciji vrlo je važno da odrasli polaznik koji želi steći osnovno obrazovanje ima podršku. Mreža podrške pokazala se kao jedan od najvažnijih čimbenika uspjeha u drugim zemljama. Oko 70% sudionika osjeća ohrabrenje, 35% dobiva financijsku podršku, a 20% njih uživa praktičnu po-

držku (smanjenje dnevnih obveza). Podrška prijatelja i obitelji možda je ključan čimbenik u osiguranju kontinuiranog sudjelovanja u programu.

5.1.2. Osobe koje su napustile program (drop outs)

Kao i polaznici projekta „Za Hrvatsku pismenosti“, bivši su polaznici, odnosno osobe koje su odustale od sudjelovanja u programu (drop outs), također zamoljeni da ispune poseban upitnik, osmišljen ciljano za tu skupinu. Ovaj se upitnik sastoji od četiri dijela:

1. Razlozi za upis i vrijeme sudjelovanja u programu,
2. Iskustvo školovanja u sklopu programa opismenjavanja
3. Osnovna uvjerenja
4. Razlozi zbog kojih osobe nisu završile program opismenjavanja.

Iako nije uobičajeno održavanje kontakta s tim osobama u vezi s razlozima njihova odustajanja od školovanja, 20 je osoba pristalo sudjelovati u našem istraživanju, zahvaljujući naporima lokalnih pružatelja usluga. Dobiveni su odgovori na većinu pitanja, a usporedba odgovora s odgovorima ostalih podskupina polaznika nije nam dala razlog za sumnju u iskrenost ispitanika.

Drugi dio upitnika bit će vrednovan i protumačen u usporedbi s odgovorima ostalih aktivnih podskupina.

Razdoblje između napuštanja redovita školovanja i uključenja u program

Tablica 15: Razdoblje između napuštanja redovita školovanja i uključenja u program

	0 – 1 godina	2 – 5 godina	6 – 10 godina	Više od 11 godina	--	N
Σ	4	6	6	3	1	20
%	20 %	30 %	30 %	15 %	5 %	100 %

Europska iskustva pokazuju da vremenski razmak između dvije obrazovne aktivnosti koji traje više od godinu dana zahtijeva potpuno novi početni trud. Vremenski razmak više od pet godina uz to zahtijeva i novo zalaganje i motivaciju, katkad kao rezultat nailaženja na osobne poteškoće ili poteškoće u poslu koje se ne mogu premostiti bez povratka obrazovanju. No moguće je da je upravo ova skupina imala loša iskustva u svojoj prvoj školi; povratak školovanju prisiljava ih da se ponovno suoče s poteškoćama koje su imali i prvi put. To je velika prepreka za povratak školovanju. Ako ta skupina u određenoj mjeri predstavlja ljude koji su odustali od školovanja, moguće je zaključiti da 90% osoba treba posebnu potporu i ohrabrenje.

Informacije o poslovima koje su osobe obavljale između obrazovnih aktivnosti ne daju jasnu sliku o tim poslovima; moguće je da ciljna skupina nije dobro razumjela pitanje. Jedinu dobiveni rezultati svode se na tip posla koje su te osobe obavljale. Fizički rad, poput zidara ili tvorničkog radnika, obavljalo je 35% ispitanika, poslovima u sektoru usluga bavilo se njih 25%, 20% ispitanica su kućanice, 10% je bolesnih i radno nesposobnih, a 10% ispitanika nije dalo odgovor na pitanje.

Razlozi sudjelovanja

Pri reviziji projekta „Za Hrvatsku pismenosti“ moramo detaljno promotriti područja u kojima se projekt provodi kako bismo stekli jasniju sliku o tome zašto osobe u njemu sudjeluju. Uz pomoć stručne skupine koja je razvila i provela ovaj instrument, izrađena je lista potencijalnih motivatora i sudionici istraživanja bili su zamoljeni da odaberu najviše tri među spomenutima i/ili dodaju vlastite razloge sudjelovanja. Slični razlozi ponavljaju se u različitim regijama.

Slično rezultatima dobivenima od sudionika u projektu, glavni čimbenik motivacije dolazi od Zavoda za zapošljavanje i poslodavaca. Izravne informacije dobivene od pučkih otvorenih učilišta također igraju važnu ulogu. Uzorak je premalen da bi se procijenila važnost informacija koje dolaze od uspješnih bivših polaznika, skupine koja, kako će biti vidljivo u nastavku izvješća, gorljivo širi entuzijazam u vezi s programom.

Zanimljivo je da niti jedna od osoba koje su odustale od školovanja nije navela informacije putem medija kao korisne za njihov povratak obrazovanju. Postoje dva moguća razloga za to: pojedinci ne pridaju pažnju medijima i ne smatraju ih važnima za svoju osobnu situaciju; ili mediji nisu dovoljno uključeni u promicanje programa opismenjavanja ili nisu dovoljno jaki motivatori za povratak u proces učenja. Zanimljivo je da državna uprava, čini se, nema nikakva utjecaja na njihovu odluku da se vrate školovanju.

Tablica 16: Razlozi sudjelovanja

Izvor		N
Izvor informacija		18
	Zavod za zapošljavanje	8
	Lokalna vlast	--
	POU	7
	Škole	3
	Poslodavci	5
	Trenutačni/bivši polaznici	4
	Nastavnici	2
	Mediji	--
Nezadovoljstvo vlastitom životnom situacijom		1
Drugi razlozi		1

Kako je navedeno, broj sudionika dovoljan je samo za špekulativne interpretacije. No kako je vidljivo iz usporedbe podskupina polaznika, u skladu su s danim informacijama.

Osnovna uvjerenja osoba koje su odustale od obrazovanja

Uz izvanjske čimbenike, postoje osnovne vrijednosti i uvjerenja koji igraju važnu ulogu u tome hoće li osoba završiti školu, koliko će uspjeha imati u osobnim vezama i u preuzimanju uloge u društvu. Na karijeru pojedinca snažno utječu njegova uvjerenja i vrijednosti, a ona odražava osnovna uvjerenja društva.

Osnovna uvjerenja ove podskupine osoba koje su odustale od obrazovanja slična su onima aktivnih polaznika. No postoje i razlike.

Stjecanje poštovanja palo je s 22,5 na 15 posto.

Lakše pronalaženje posla palo je s 41,7% na 34,4 posto. Zadržavanje trenutna posla je važnije, osobno zadovoljstvo je s 14,5% na 9,4 posto. Odgovor „ne znam“ odabralo je 15,6% sudionika.

Važno je ponovno naglasiti da je riječ o tendencijama, ne konačnim rezultatima, no oni se svi svode na nisko samopoštovanje, slabiju orijentiranost na karijeru i manje samopouzdanja.

Ova moguća interpretacija poduprta je pitanjem društvene potpore.

Obje su skupine dobile ohrabrenje, no dok su aktivni polaznici dobili i financijsku podršku (njih 23,8%), nitko od osoba koje su odustale od obrazovanja nije pozitivno odgovorio na taj upit. Njih 13% ne dobiva nikakvu podršku. Postotak aktivnih polaznika koji su pozitivno odgovorili na ovo pitanje je 2,6 posto. Dakle, čini se da je financijska podrška, osobito obitelji i prijatelja, presudna za povratak školovanju.

Tablica 17: Neka osnovna uvjerenja sudionika

OBRAZOVANJE će mi omogućiti da:	
steknem poštovanje	5
lakše pronađem posao	11
budem bolji na sadašnjem poslu	-
zadržim posao	4
osobno zadovoljstvo	3
školujem djecu	3
nešto drugo	1
ne znam	5
?	-
Σ	32
Prijatelji i obitelj pružaju mi PODRŠKU putem:	
Ohrabrenja	13
financijske potpore	-
obavljanja moje uobičajene dužnosti	4
nešto drugo	-
ne podržavaju me	4
?	1
Σ	22

Tablica 18: Razlozi odustajanja i planiranje budućnosti

Odgovor	Σ	%
Manjak vremena	4	14,8
Manjak financijskih sredstava	3	11,1
Sezonski posao	--	0
Osobni razlozi	8	29,6
Opet isti dosadni nastavni sati i nastavnici	2	7,4
Ne znam učiti	1	3,7
Učitelji nisu uočili moje poteškoće	--	0
Ostali učenici su me zlostavljali	--	0
Predmeti su mi preteški	1	3,7
Predavanja nisu imala veze sa stvarnim životom	--	0
Bilo je preteško	3	11,1
Ostali razlozi	5	18,5
	27	99,9

Ovi razlozi svjedoče da osobe koje nisu uspjele završiti program opismenjavanja sebe percipiraju kao „gubitnike“, ljude koji se ne snalaze. One ne dobivaju podršku i istodobno sebe krive za neuspjeh. Gotovo trećina ispitanika navodi osobne razloge kao razlog za neuspjeh, te oni, uz manjak vremena, resursa i vlastite percepcije ispitanika kao nedovoljno inteligentnih, pridonose kombinaciji čimbenika tipičnih za strukovno obrazovanje odraslih.

Među „ostalim razlozima“, navedeni su brak, selidba i „nije mi se dalo“.

Tablica 19: U kojoj mjeri program zadovoljava očekivanja polaznika

Program zadovoljava očekivanja i interese?						
Ne, uopće	Malim dijelom	Djelomično	Većinom	U potpunosti	---	Σ
--	2	4	12	--	2	20
Biste li se ponovno uključili u obrazovanje ako se uvjeti promijene?						
DA	NE		Ne znam		Σ	
5	4		11		20	

Osobe koje su odustale od obrazovanja kritičnije su od ostalih podskupina. No one u velikoj mjeri za neuspjeh okrivljuju sebe, a manje način predavanja i učenja ili okolinu, koja im nije pružila odgovarajuću priliku.

Duboka nesigurnost i želja za uspjehom očituje se u velikom broju odgovora „ne znam“.

Neki zaključci

1. Iako je uzorak malen, nalazi su uvjerljivi te ističu potrebu za mnogo iscrpnijom pripremom, treningom i planiranjem prije početka učenja.
2. Tijekom razdoblja učenja, smjernice i intenzivnija interakcija nastavnika s odraslim polaznicima čini se nužnom kako osoba ne bi odustala po drugi put. Moguće je da te osobe imaju poteškoće u čitanju, primjerice disleksiju, koja im nije dijagnosticirana, a zahtijeva poseban način poučavanja.
3. Čak i nakon odustajanja, potrebno je savjetovanje kako bi se s osobom planiralo za budućnost.
4. Nužno je poboljšati financijsku situaciju (zajmovi, subvencije itd.)

5.1.3. Uspješni bivši polaznici

Uspješne bivše polaznike koji su sudjelovali u programu opismenjavanja tražili smo da popune posebne upitnike osmišljene upravo za tu skupinu. Ovaj se upitnik sastoji od četiri dijela:

1. razlozi upisa i vrijeme sudjelovanja u programu
2. iskustvo školovanja u programu opismenjavanja
3. osnovna uvjerenja
4. njihova osobna procjena programa opismenjavanja.

Dobili smo podatke od 56 osoba iz pet područja. Samo nekoliko pitanja ostalo je neodgovoreno, što pokazuje da su pitanja i napomene bile razumljive te da odgovori odražavaju stvarno mišljenje sudionika.

Uključenost u program opismenjavanja

Vezano uz sudjelovanje i prihvaćanje programa opismenjavanja, posebno je zanimljiv broj odraslih uključenih u program te kada i kako napuštaju program. Tako podaci o bivšim polaznicima pokazuju stvarno vrijeme provedeno u programu do postizanja njihovih obrazovnih ciljeva.

Tablica 20: Vrijeme provedeno u programu opismenjavanja

područje	N	U godinama					
		0-1	2	3	4	5+	--
Zagreb	01	--	--	01	--	--	--
Knin	33	09	15	08	01	--	--
Slatina	11	03	03	--	--	01	04
Pula	08	01	01	02	--	--	04
Osijek	03	02	01	--	--	--	--
Σ	56	15	20	11	01	01	08

S prosjekom od 1,6 godina u projektu, bivši uspješni polaznici morali su proći tri školska semestra, što znači da su imali pet godina odobrenog formalnog školovanja prije uključivanja u program opismenjavanja.

Trajanje učenja može utjecati na optimalno trajanje sudjelovanja odraslih polaznika u programu.

Razlozi sudjelovanja

Analiza podataka pokazala je da pružatelji usluga postaju sve važniji čimbenici u poticanju sudionika da sudjeluju u projektu.

Više od 90% ispitanika koristilo je predefiniране odgovore, što pokazuje da smo ponudili postojeći niz odgovora, ali ipak u usporedbi sa sličnim pitanjima u drugim podskupinama potkrala se pogreška. Pogreškom smo pomiješali utjecaj poslodavaca i bivših/trenutačnih polaznika u jednu skupinu te stoga nije moguće analizirati tu stavku.

Ono što je tu zanimljivo jest otkriće da Zavod za zapošljavanje ovdje nema tako važnu ulogu kao u drugim skupinama.

Nastavnici postaju sve važniji, a u jednoj regiji mediji također imaju velik utjecaj. U drugim podskupinama mediji nisu spomenuti kao motivacijski čimbenici.

Tablica 21: Informacije/preporuke/razlozi sudjelovanja

Izvor	Područje					N
	Zagreb	Knin	Slatina	Pula	Osijek	
	1	29	11	8	3	51
HZZ		15	3	1	2	21
Lokalna samouprava		1	--	--	--	1
Pučka otvorena učilišta		13	9	3	--	25
škole	--	--	2	4	--	6
Poslodavci, bivši/sadašnji polaznici		3	0	2	--	5
Učitelji		3	3	4	1	11
Mediji	--	1	8	--	--	10
Nezadovoljstvo	1	3	--	--	--	3
Ostali razlozi	--	1	--	--	--	1
Σ	1	43 (3 nedostaju)	25	14	3	86 (3 nedostaju)

Prijedlozi

Tražili smo ove osobe da nam daju prijedloge za poboljšanje programa opismenjavanja:

- Više životnih primjera (2)
- Kraće trajanje sudjelovanja (4)
- Nema poveznice sa stvarnim životom
- Više satova engleskog i hrvatskog jezika te matematike
- U redu je (2)
- Nadoknada putnih troškova

Gore navedenim točkama predlaže se fleksibilniji sustav koji kraće traje, koji je više povezan s trenutačnim problemima, ima veći potencijal prijenosa znanja iz jednog područja u drugo te je realističniji.

Samoprocjena nove situacije

Izabrali smo tri pokazatelja za samoprocjenu situacije:

1. zadovoljstvo novim vještinama i sposobnostima
2. želja/plan nastavka školovanja
3. želja za preporukom učenja drugima.

Tablica 22: Zadovoljstvo stečenim vještinama i sposobnostima

Koliko ste zadovoljni stečenim vještinama i sposobnostima?						
Nisam zadovoljan, ali imam svjedodžbu	Nešto je korisno	Pomoći će mi	Jako sam zadovoljan/a	Promijenile su mi život	---	Σ
--	5	8	28	11	4	20

Hoćete li nastaviti pohađati školu?			
DA	NE	--	Σ
43	11	2	56

Samoprocjena daje pozitivnu, ali raznoliku sliku. Dok je analiza iskustava poučavanja i učenja pozitivna i u redu, razina utjecaja na njihov vlastiti život predstavlja mnogo bolju sliku. Formalno školovanje nastaviti će 76,8%, što je bitna razlika u odnosu na one koji su napustili školu, dok je 25% onih koji bi voljeli pokušati ponovno pod promijenjenim okolnostima. Ako uključimo i skupinu „Ne znam“, dolazimo do razine od 80%, što pokazuje relativan utjecaj uspjeha i neuspjeha na samopoštovanje.

Ovo bi iskustvo 90% uspješnih bivših polaznika preporučilo drugim osobama, što odražava da su ponosni na svoj uspjeh.

Ovo je viđenje lijepo ilustrirano komentarima na zadnja dva pitanja.

Kratke napomene za nastavak školovanja:

- Mijenja život (2)
- Lakši posao
- Lakši život
- Završiti srednju školu (10)
- Bolji posao/zanimanje (7)

Kratke napomene za preporuke:

- Sviđa im se (7)
- Sreća (3)
- Zaposlenje (4)
- Pобољшanje
- Nema koristi (negativno)

Ove napomene pokazuju da ljudi pate kad se osjećaju isključenima i koliko se sreće i energije oslobađa kad ljudi dobiju priliku pokazati da su sposobni nositi se s određenim situacijama.

5.1.4. Osobe koje ne sudjeluju u programu

Vrlo je važno dobiti informaciju od osoba čije je sudjelovanje u programu poželjno, ali su odlučile da ne sudjeluju u programu i da ne koriste potporu. U našem istraživanju o programu „Za Hrvatsku pismenosti“ saznali smo da je broj ljudi koji sudjeluju malen. Upravo razgovori s njima – s najvećom od svih podskupina nepismenih u Hrvatskoj – predstavljaju izvor vrlo vrijednih informacija. S druge strane, ovu je skupinu teško identificirati i kontaktirati. Zahvaljujući angažmanu naših hrvatskih kolega, uspjeli smo dobiti informacije od 47 osoba koje ne sudjeluju u programu.

Na većinu smo pitanja dobili odgovore, a ti odgovori upozoravaju na to da su razumjeli pitanja i tvrdnje. Također odražavaju stvarno mišljenje sudionika istraživanja.

Informacije o razlozima nesudjelovanja u programu opismenjavanja

Osobito su zanimljivi razlozi nesudjelovanja u programu opismenjavanja.

Tablica 23: Informacije o programu

	Knin	Zagreb	Slatina	Pula	Osijek	Σ
Informirani	10	8	4	6	2	30
Neinformirani	5	6	5	-	1	17

Informacije dobivene od:

- 7 - HZZ
- 6 - mediji
- 3 - prijatelji
- 3 - škole/POU
- 1 - poslodavac

Razlozi nesudjelovanja:

- 6 - djeca/obiteljske obveze
- 6 - nema vremena
- 5 - prestar
- 4 - posao
- 4 - ne vole školu
- 1 - nedostatak motivacije
- 1 - neće pomoći
- 1 - ne mogu si priuštiti
- 1 - druge obveze
- 1 - nema certifikata
- 1 - manjak znanja

Činjenica da 36% osoba nije bilo upoznato s programom pokazuje da treba još dosta aktivnosti u području informiranja i marketinga. Ako pogledamo regije iz kojih dolaze nesudionici, možemo reći da su to urbana područja, na kojima je dostupno više informacija nego u ruralnim sredinama. Iako se to i moglo očekivati, upozorava nas na koja bi područja trebala biti usmjerena informativna kampanja.

Kad je riječ o dobivanju informacija, tu se pojavljuju dva ključna izvora: mediji i zavodi za zapošljavanje. Zavod za zapošljavanje pokazao je svoju ključnu ulogu sa sudionicima i s uspješnim bivšim sudionicima programa; u skladu s tim, može se reći da je ovaj izvor informacija već uspostavljen, ali svakako ga treba dodatno ojačati. S medijima je situacija drugačija. Iako je više ispitanika čulo za program preko medija, ne smatraju ga dovoljno privlačnim da bi se upisali. Razlozi nesudjelovanja su brojni, ali ipak se čini da su jedan od glavnih razloga brojne druge obveze i uvjerenje da su prestari za učenje. Temeljni razlog vjerojatno je strah od ponovnog neuspjeha.

Financije zauzimaju drugo vrlo važno mjesto. Osobe koje su sudjelovale u našem istraživanju preuzimaju financijski rizik, a novac im je potreban za obitelj i djecu. Dakle, trebaju biti uvjereni da će po završetku programa od toga imati financijske koristi.

Razlozi koji utječu na stavove osoba koje ne sudjeluju u programu prema učenju

Tablica 24: Uvjerenja koja utječu na sudjelovanje

	Da	Ne	Ne zna	--
Informiran o besplatnom sudjelovanju	27	18		2
Završena osnovna škola važna je poslodavcu	9	27	6	5
Poslodavac podržava povratak u obrazovni sustav	5	10	28	4
Obitelj/prijatelji podupiru povratak u školu	28	8	11	--
Davanje prednosti individualnom učenju	16	18	12	1
Pristup računalu	7	38	--	2
Računalo olakšava učenje	16	9	22	--
Bolji posao nakon stjecanja svjedodžbe	22	5	16	4

Ispitanici su uglavnom znali da je program besplatan, ali ipak nisu odlučili sudjelovati.

Stvar je još kompliciranija kad je riječ o odnosu pojedinca i poslodavca. Sumnja u to da će poslodavac podržati ponovni početak školovanja svojih zaposlenika počiva na razumijevanju tradicionalnih uloga u ovoj skupini. U načelu, oni vjeruju da poslodavac nije zainteresiran za učenje zaposlenika. Samo 19% polaznika misli da je važno za poslodavca da ima zaposlenike sa završenom osnovnom školom, a 57%, što je dojmljiv postotak, jasno kaže ne.

Većina polaznika nije bila sigurna kad su ih pitali bi li poslodavac aktivno podržao učenje odraslih. Naime, većina njih nikad nije razgovarala o ovoj temi, pa stoga ne zna mišljenje poslodavca.

S druge strane, 60% ispitanika uvjereni su da će ih podržati prijatelji ili rodbina ako se odluče vratiti školovanju.

Isti broj ispitanika (28) ima djecu. 17 ispitanika nema djece, a dvije osobe nisu odgovorile na ovo pitanje.

Odgovori na pitanja o učenju su zanimljivi. Otprilike trećina ispitanika izjavila je da preferira samostalno učenje. To je neobično za odrasle koji se neko vrijeme nisu školovali, iako možda odražava to da se učiti ne mora samo u formalnom školskom okruženju. Možda su ti ispitanici navikli na to da sami dolaze do zaključaka i da uče metodom pokušaja i pogrešaka. U kombinaciji s kategorijom „ne znam“, to bi se moglo shvatiti kao njihovo odbijanje priznavanja neznanja i nedostatka osnovnih vještina drugima. I ponos je možda jedan od čimbenika koji te ljude odvraća od ponovnog sudjelovanja u obrazovanju.

Možda nije iznenađujući podatak da 81% osoba nema pristup računalu, a to također upozorava na još jednu prepreku u učinkovitom sudjelovanju u modernom tržištu rada te u društvu. No trećina ispitanika ipak bi bila sklona korištenju računala pri učenju (učenje uz pomoć računala je lakše), a gotovo polovica ispitanika ne zna bi li im računalo olakšalo učenje. Rezultati upozoravaju na to da bi mogućnost korištenja informacijske tehnologije mogla biti snažan motiv da se ljudi vrate školovanju.

Tablica 25: Broj sati u tjednu posvećen učenju ako se uključe u program opismenjavanja

	Ništa	Do 2 sata	3 do 5 sati	6 do 10 sati	Ne znam	--
N	6	12*	17	2	6	4

Očekivano vrijeme koje je potrebno uložiti ako se odluče na ponovni početak školovanja čini se realnim i dobro izračunatim.

Ono što će imati odlučujuću ulogu kod uvjeravanja ove skupine da sudjeluje u programu svakako je pozitivan učinak programa na njihov posao i pristojan porast prihoda.

Tablica 26: Očekivan bolji posao i viši prihodi

	Da	Ne	Ne znam	--
N	22	5	16	4

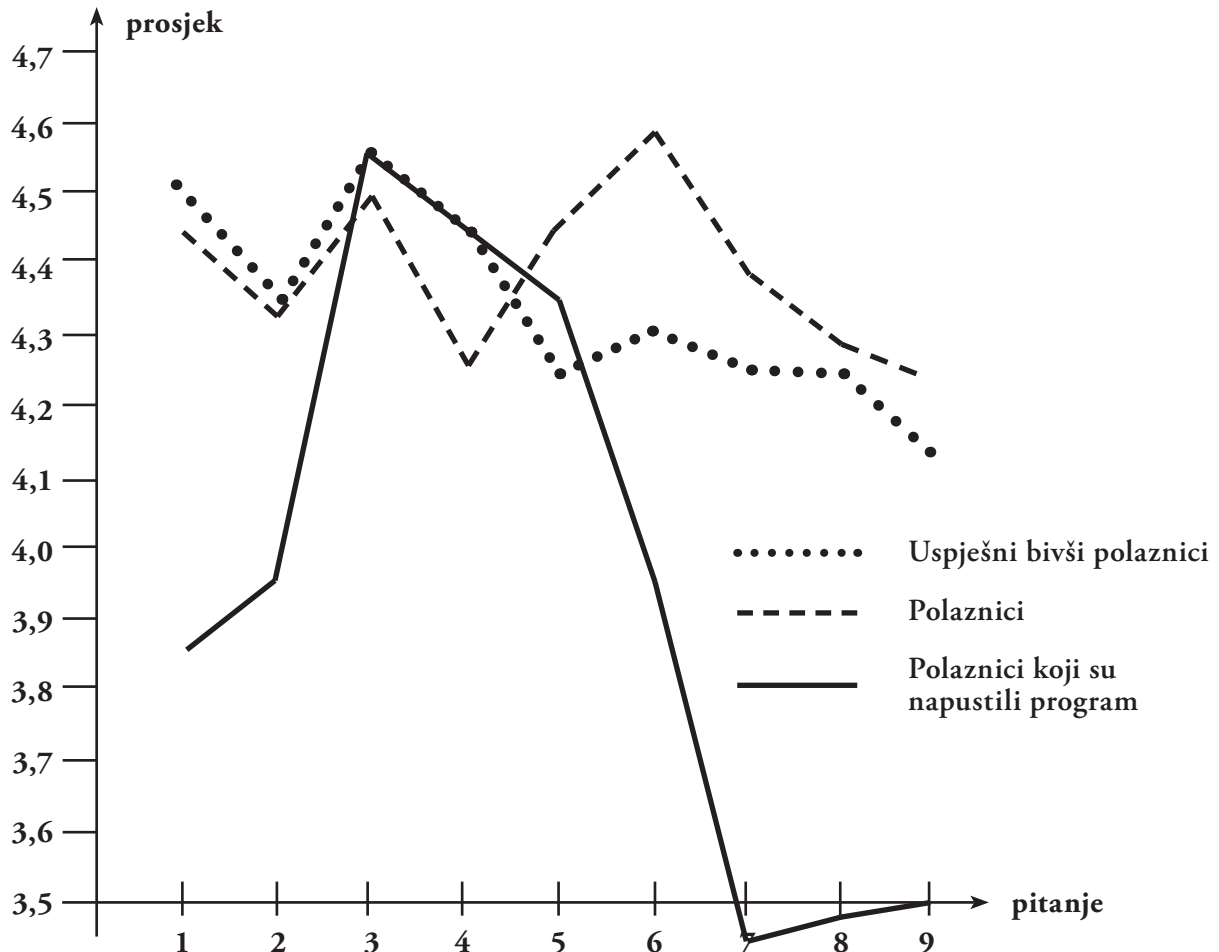
Ove brojke idu opet u prilog tvrdnji da ti ljudi nisu razmišljali o ponovnom povratku školi i učenju. Oni koji ipak jesu razmišljali o tome, nemaju negativna očekivanja, nego naprotiv, gotovo 50% njih uvjereni su da bi to poboljšalo njihovu trenutačnu situaciju.

Ključne poruke

1. Bolja promocija projekta putem medija, posebno u ruralnim sredinama, potrebna je kako bi se informiralo i ohrabrilu polaznike.
2. Nove regionalne upravne službe trebale bi koordinirati informativnu kampanju u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, školama i otvorenim učilištima. Marketinška suradnja vezana uz program bit će učinkovitija i upravne će službe moći mjeriti učinak kampanje u smislu povećanog broja upisa.
3. Planiranje privatnog života i karijere predstavljaju ključan element za ovu skupinu. Smjernice i savjetovanje trebaju im biti dostupni kako bi se podržala njihova odluka da se vrate učenju.
4. Prilika za učenje uz korištenje računala mogla bi biti motivacijski čimbenik za povratak učenju. Većina polaznika nema pristup računalima i ne prepoznaje važnost korištenja istih.
5. Članovi ove skupine trebali bi ohrabrenje i pažljivo strukturirano učenje s čestim povratnim informacijama kako bi izgradili svoje samopouzdanje da su sposobni učiti. Ovaj pristup „korak po korak“ pomaže im da postignu rano iskustvo uspjeha koje će ih motivirati da nastave.
6. Moguća motivacija može biti želja da pomognu svojoj djeci u pisanju njihovih zadaća.
7. Izravna povezanost sa sustavom zapošljavanja i modularizacija strategije pismenosti dovela bi do porasta prihvaćenosti programa, do mnogo jasnije vizije o koristi učenja i izravne uključenosti poslodavaca.

5.1.5. Stavovi “nepismenih” koji sudjeluju u programu

Tablica 27: Odnos prema učenju u programu opismenjavanja

Gornji grafikon pokazuje sličnosti i razlike između tri skupine polaznika.

Točke u kojima nema razlike između skupina jesu savjetovanje i pružanje pomoći osoblja te raspoloživost materija i pouzdanost održavanja najavljenih predavanja, ispita i konzultacija.

Odnos nastavnika i polaznika pitanje je koje su polaznici koji su napustili program vidjeli kao kritično. U usporedbi s ostalim skupinama, ova je skupina manje sigurna da sadržaj lekcija odgovara njihovim potrebama.

Razlike postaju vrlo jasne kad se u fokusu pojave stručnost nastavnika, nastavna metodologija, strategije procjene i razina podrške.

Unatoč ovim jasnim razlikama koje su do određene mjere uzrokovane iskustvom neuspješnosti, iznenađujuće je da polaznici koji su napustili program zapravo u vrlo maloj mjeri krive školski sustav i njegove predstavnike.

Unatoč malim sveukupnim razlikama između aktivnih polaznika i uspješnih bivših polaznika, aktivni polaznici vide stručnost i pouzdanost nastavnika kao vrlo važne čimbenike za nastavak svog sudjelovanja u programu.

Tablica 28: Stavovi/vjerovanja različitih skupina polaznika

	Uspješni bivši polaznici	Aktivni polaznici	Polaznici koji su napustili program
1. Odnos nastavnika je dobar	4.49	4.44	3.85
2. Sadržaj zadovoljava potrebe i iskustva	4.35	4.33	3.95
3. Nastavnikovo vođenje	4.56	4.47	4.55
4. Raspoloživost radnih materijala	4.46	4.24	4.45
5. Pouzdanost rasporeda predavanja	4.23	4.45	4.35
6. Nastavnici su stručnjaci	4.29	4.58	3.95
7. Nastava podupire proces učenja	4.25	4.38	3.44
8. Ocjenjivanje i procjena jasni i pravedni	4.24	4.29	3.47
9. Nastava podupire prenošenje znanja	4.13	4.23	3.5
Broj podataka	55	105	20

Na temelju baze podataka izveli smo nekoliko jasnih zaključaka:

„Nepismeni odrasli“ polaznici motivirani su i voljni učiti, surađivati i obilno ulagati.

Zanimljivo je, međutim, da nema mnogo odstupanja u odgovorima tri skupine. Polaznici koji su napustili program, zastupljeni ovdje, mnogo su manja uzorkovna skupina pa bi se njihovi usporedni odgovori trebali uzeti s oprezom. Također je moguće da svi ispitanici uopće ne propituju stručnost nastavnika, a ni relevantnost i korisnost sadržaja programa.

5.2. Pružatelji usluga

5.2.1. Nastavnici/treneri

Analiza upitnika za nastavnike/trenere

Upitnike je vratilo 58 nastavnika/trenera. Nisu svi ispitanici odgovorili na sva pitanja. Dobni i spolni profil je sljedeći:

Dob

20-30 godina	7
31-40 godina	11
41-50 godina	18
Više od 50 godina	17

Spol

Žene	44
Muškarci	13

Neki ispitanici nisu naznačili dob. Analiza ne otkriva odnos muškaraca i žena prema dobi. Većina nastavnika su roditelji (41:17). Zanimljivo je primijetiti veći broj nastavnika starije dobi (18 ispod 40, ali 35 u dobi više od 40 godina).

Ključne poruke

Dugoročno, kako se nastavnici bliže umirovljenju, važno će biti planiranje nasljednika i privlačenje novog, mlađeg nastavnog kadra koji bi zauzeo njihova mjesta.

Veći udio ispitanika (80%) ima završen četverogodišnji studij, a ostatak ima završenu dvogodišnju višu školu. Samo jedan ispitanik nije odgovorio na ovo pitanje. Odnos onih s četverogodišnjim studijem i ostalih mogao bi se dovesti u vezu s dobnim profilom, jer u vrijeme kad su stariji ispitanici studirali, četverogodišnji studij nije bio norma.

Tridesetoroje ispitanika identificiralo je dodatne kvalifikacije relevantne za svoj posao, iako analiza ne otkriva imaju li neki od ispitanika više od jedne dodatne kvalifikacije. Bilo je i nekoliko krivih interpretacija pitanja pa su tako neki ispitanici identificirali vještine i kompetencije umjesto kvalifikacija.

Tablica 29

Dodatna kvalifikacija	Br. ispitanika	Dodatna kvalifikacija	Br. ispitanika
Informacijske vještine	9	Andragoški trening	1
Vozačka dozvola	4	Obrana i zaštita	1
ECDL diploma	3	Tečaj prve pomoći	1
Strani jezik	3	Nogometni trener	1
Psihološko-pedagoška	3	Organizacijske vještine	1
Mentor	3	Osposobljavanje za daktilografa	1
Komunikacijske vještine	2		

Duljina radnog iskustva u obrazovanju odraslih varirala je:

Do 1 godine	3	11 – 20 godina	9
1 – 5 godina	36	Više od 20 godina	5
6 – 10 godina	4		

Od ukupnog broja ispitanika 11 ih je zaposleno na puno radno vrijeme, a 34 na pola radnog vremena. Svoj posao odabralo je 49 osoba, četvero ga vidi kao privremeni posao, a troje ga vidi isključivo kao izvor dodatnih prihoda.

Od nastavnika je zatraženo da razmotre svoj posao i poduzetim zadacima daju prednost prema sadržaju i ciljnoj skupini te procijene postotak vremena koje posvećuju svakom od zadataka.

Međutim, interpretacije ovog pitanja toliko su oscilirale da je dobivene podatke bilo teško usporediti i smisleno iskoristiti. Bilo je teško otkriti, primjerice, koliko svog vremena troše na program pismenosti, a koliko na druge nastavne aktivnosti. Jedna je ispitanica primjerice ustanovila da je 50% svoga vremena potrošila na aktivnosti u osnovnoj školi, 20% na otvorenom učilištu, a preostalih 30% je kućanica.

Plaća i uvjeti rada

Postavili smo također niz pitanja za određivanje zadovoljstva nastavnika plaćom i uvjetima rada.

Tablica 30

Ispitanici su ocijenili odgovore skalom od 1 do 5	1 (vrlo loše)	2 (loše, ali funkcionira do određene mjere)	3 (prihvatljivo)	4 (dobro)	5 (vrlo dobro)
Prijevoz: Plaćen = 12 Nije plaćen = 45	16	5	9	15	2
Plaća: Važna za moje zadovoljstvo Da = 50 Ne = 6	6	15	23	12	1
Radno vrijeme: Važno za moje zadovoljstvo Da = 53 Ne = 4	0	5	23	19	8
Rad vikendima: Radite li vikendima? Da = 6 Ne = 52	0	2	6	10	8

Ključne poruke

1. Zanimljivo je da je za većinu nastavnika ključno pitanje prijevoz do radnog mjesta. Unatoč tome, 55% ih je relativno zadovoljno sa situacijom i ocijenili su je ocjenom između 3 i 5. Slično je i s plaćama, 63% ispitanika smatraju plaću prihvatljivom i njihov broj znatno premašuje broj ispitanika nezadovoljnih plaćom.

2. Slično tome, radno vrijeme i radni vikendi ispitanicima ne uzrokuju veće probleme pa tako njih 63% ocjenjuje radno vrijeme ocjenama između 3 i 5, a 92% istim ocjenama rad vikendima (budući da samo šest ispitanika uopće radi vikendima, moglo bi se ocijeniti da je većina sretnija ako ne radi vikendima i žele da to tako i ostane). Bilo bi, međutim, zanimljivo vidjeti dob i spol ispitanika gornjih odgovora. Kako su većina ispitanika žene starije dobne skupine, moglo bi biti da im je plaća drugi prihod u obitelji. Na ove odgovore moglo je također utjecati i to je li nastavnik zaposlen na puno radno vrijeme ili na pola radnog vremena: 75% ispitanika zaposleno je na pola radnog vremena.
3. Mlađi, neoženjeni/neudane nastavnici/nastavnice mogli bi imati različito mišljenje i za njih bi troškovi prijevoza i primjerena plaća mogli imati mnogo viši prioritet.

Profesionalna pitanja

Pitanja su se odnosila na probleme vezane uz profesionalnu materiju poput raspoloživosti nastavnih materijala i materijala za učenje prikladnih za odrasle, želje za daljnjim profesionalnim razvojem i optimalne veličine skupine za podučavanje.

Donja tablica pokazuje velik stupanj nezadovoljstva prikladnošću postojećih nastavnih materijala i materijala za učenje za odrasle. Daljnjim se pitanjem propituje volja nastavnika za pisanjem vlastitih nastavnih materijala i ovom ćemo se pitanju vratiti kasnije kako bismo razmotrili odgovore ispitanika. Moglo bi biti da su oni nastavnici koji su izrazili zadovoljstvo s postojećim materijalima već napravili vlastite adaptacije.

Tablica 31

Ispitanici su ocijenili odgovore skalom od 1-5	1 (vrlo loše)	2 (loše, ali funkcionira do određene mjere)	3 (prihvatljivo)	4 (dobro)	5 (vrlo dobro)
Nastavni materijali: jesu li prilagođeni odraslima? Da = 22 Ne = 37	14	17	9	10	2
Potrebna dodatna nastavna sredstva? Da = 47 Ne = 5	2	19	23	6	3

Profesionalni razvoj

Pri ispitivanju mogućnosti sudjelovanja u nastavku profesionalnog razvoja dobili smo sljedeće rezultate:

Tablica 32

Jeste li imali priliku za usavršavanje?	Da = 32	Ne = 24
Mislite li da vam je potrebno daljnje obrazovanje?	Da = 52	Ne = 2

Ključne poruke

1. Većina nastavnika prepoznala je potrebu za nastavkom obrazovanja i usavršavanjem, a ohrabruje činjenica da je za 57% ispitanika ponuđena mogućnost profesionalnog razvoja.
2. Međutim, 43% onih kojima daljnje usavršavanje nije ponuđeno prilično je velika skupina pa tako prevladava stav među svim ispitanicima da im je potreban daljnji profesionalni razvoj.
3. Ovo je značajno prepoznavanje želje nastavnika da svoj posao obavljaju učinkovitije te također pokazuje predanost vlastitom usavršavanju, što omogućava nastavnicima da budu uzor za cjeloživotno obrazovanje.

Maksimalan broj polaznika u skupini

52 ispitanika smatra broj polaznika u skupini važnim, a samo dvoje nevažnim. Traženo je da daju podatke o trenutačnim najmanjim i najvećim skupinama te da daju svoje mišljenje o optimalnoj veličini skupine:

Tablica 33

Trenutačno najmanja skupina		Trenutačno najveća skupina		Optimalna veličina skupine	
Veličina skupine	Br. odgovora	Veličina skupine	Br. odgovora	Veličina skupine	Br. odgovora
1 – 2 polaznika	2	1 – 9 polaznika	5	Do 10 polaznika	18
3 - 5	30	10 - 15	29	10 – 15	37
6 - 10	10	16 - 20	11	16 – 20	3
11 - 15	3	21 - 25	8		
		30	2		

Ključne poruke

1. Iako je trenutačna situacija što se tiče broja polaznika u skupini raznolika i oscilira od vrlo malih (1 – 2) do vrlo velikih (30), čini se da postoji konsenzus da bi optimalan broj polaznika u skupini trebao biti manji od 15 polaznika po skupini.
2. S profesionalnog gledišta, to je u skladu s već prihvaćenom praksom u drugim zemljama: premale skupine su neekonomične i, iako omogućavaju podučavanje jedan na jedan, važno je da polaznici putem grupnih aktivnosti nauče koristiti metodologije usmjerene na polaznike i da razviju vještine timskog rada i zajedničkog rješavanja problema. To zahtijeva skupine dovoljno velike da bi se poduzeo timski pristup učenju.
3. Dobre prakse u drugim zemljama pokazuju da veličina skupina varira što se tiče razine pismenosti. Pojedinci koji započinju s programom i s osobito niskim razinama sposobnosti čitanja i pisanja trebaju daleko više individualne podrške pa bi tako trebali biti u skupinama od 6 do 10 polaznika. Međutim, oni s bolje razvijenim vještinama čitanja i pisanja podučavaju se u skupinama od po 10-15 polaznika.

Upitnici su potom dali ispitanicima mogućnost da daju i kvalitativne podatke:

Tablica 34: Iskustva u radu s odraslima (pozitivna i negativna)

Pozitivna iskustva nastavnika u radu s odraslima	Broj odgovora	Negativna iskustva nastavnika u radu s odraslima	Broj odgovora
Odrasli su ozbiljni i odgovorni	13	Nemotiviranost	11
Motivacija i odlučnost	11	Skupine su previše miješane – različite razine sposobnosti i navika u učenju	8
Žele učiti	10	Neredovito prisustvovanje nastavi	6
Rade dobro na nastavi i uče brzo	8	Ne mogu uskladiti nastavu/tečaj s radnim vremenom	5
Dobra komunikacija s polaznicima	7	Nema nastavnih materijala	4
Neki odrasli polaznici žele nastaviti školovanje nakon osnovne škole	5	Ne razumiju potrebu za obrazovanjem	3
Odrasli prepoznaju svoj nedostatak obrazovanja	3	Ne mogu pratiti kurikulum; ne znaju kako učiti	3
Nepismenost se smanjuje	3	Prekratak tečaj	3
Uživaju raditi s motiviranim odraslim polaznicima	3	Disciplina	2
Odrasli se ne srame tražiti pomoć	2	Teškoće u razumijevanju Roma i pridobivanju njihova povjerenja	2
Manje skupine	2	Putni troškovi	2
Poboljšane socijalne vještine	1	Alkoholičari	1
Redovita prisutnost (dolazak na nastavu)	1	Žele svjedodžbu, ali ne žele učiti	1
Dobar pristup ispitima	1	Slaba osobna higijena	1
Ne žele da njihova djeca znaju kako ne znaju čitati i pisati	1	Lokalna i regionalna suradnja	1
Profesionalan, stručan i human pristup nadređenih prema nastavnicima	1		

Ključne poruke

- Čini se da su iskustva dosta različita, ovisno o prirodi polaznika i njihovu stupnju postojećeg obrazovanja, odnosno polaznoj točki, te motiviranosti da dovrše tečaj.
- Pozitivna iskustva odnose se na odrasle osobe s visokom razinom motivacije i ozbiljnim pristupom učenju.
- Negativna su iskustva uglavnom povezana s pojedincima koji su imali vrlo malo prethodnog formalnog obrazovanja i trebali su „naučiti kako učiti“. Primjeri spomenuti u negativnim iskustvima uključivali su one koji su bili izbačeni iz škole zbog lošeg vladanja, onih koji su imali problema s alkoholom i Roma koji nisu cijenili obrazovanje. Također se spominju i poteškoće sa zaposlenima kojima je teško uskladiti tečaj sa zahtjevima njihova posla.

Prijedlozi za izbjegavanje negativnih iskustava

Tablica 35

Prijedlozi za izbjegavanje negativnih iskustava	Broj odgovora
Prilagoditi kurikulum u module i individualizirati ga kako bi postao zanimljiv	7
Prikladniji nastavni materijali	6
Naglašavati važnost učenja za samopoštovanje	4
Objasniti važnost obrazovanja za zapošljavanje	4
Povezati se s poslodavcima kako bi se radno vrijeme prilagodilo tečaju i ohrabriti polaznike	4
Naučiti ih kako učiti	3
Razviti s polaznicima dobru komunikaciju – pokazati im da vam je stalo Nastavnik bi na nastavu trebao dolaziti na vrijeme	4
Prisutnost romskog asistenta u nastavi - Romi ne razumiju dobro hrvatski jezik	2
Promijeniti način financiranja; uključiti materijale za učenje	2
Bolja koordinacija projekta	1
Uključiti obrazovnog psihologa	1
Bolje učiti djecu u školama	1
Polaznici bi trebali plaćati tečaj i više raditi	1
Manje skupine	1
Zakonska regulativa	1
Učiti polaznike o zdravlju i tjelovježbi	1

Ključne poruke

1. Ponuđeni su vrlo praktični prijedlozi, uključujući i prilagodbu kurikuluma kako bi se zadovoljile individualne potrebe.
2. Osobitu zabrinutost uzrokovala su pitanja vezana uz ponašanje i socijalne probleme i jasno je da je nastavnicima potrebna obuka kako bi uspostavili dobru radnu atmosferu i odnos sa skupinama polaznika.
3. Pojavio se i jedan zanimljiv prijedlog o prisutnosti romskog asistenta u nastavi, koji bi također radio sa skupinom. To je uobičajena praksa u mnogim zemljama EU-a, osobito onim s velikim imigrantskim zajednicama. Primjerice, u Ujedinjenom Kraljevstvu, gdje postoji velika multikulturalna populacija, obuka i kvalifikacije su osigurani za asistente u nastavi koji osim engleskog jezika govore i materinji jezik. Ti asistenti rade zajedno s polaznicima koji ne govore engleski kako bi im pomogli u učenju, a pri tome koriste njihov materinji jezik, npr. urdu. To se također pokazalo kao dobra motivacija imigranata da steknu dodatne kvalifikacije u obrazovanju i nastave studij na sveučilištu kako bi se kvalificirali za nastavnike.

4. Bilo je i nekoliko prijedloga za veće uključivanje poslodavaca u vrednovanje obrazovanja svojih djelatnika i pružanja potpore, primjerice u vidu plaćenih slobodnih sati kako bi prisustvovali nastavi.

Tablica 36: Prijedlozi za povećanje broja polaznika i smanjenje broja onih koji napuštaju program

Prijedlozi za povećanje broja polaznika	Broj odgovora	Prijedlozi za smanjenje broja polaznika koji napuštaju program	Broj odgovora
Više javnog oglašavanja	12	Više javnog oglašavanja	2
Povećati svijest o potrebi završetka školovanja kako bi se našlo zaposlenje	5	Povećati svijest o potrebi završetka školovanja kako bi se našlo zaposlenje	8
Osigurati prijevoz polaznicima, osobito Romima	4	Odnositi se prema polaznicima s poštovanjem i izbjegavati negativna iskustva	6
Uključiti HZZ da obavi istraživanje	2	Onemogućiti rad na crno	2
Zakonodavstvo koje će primorati poslodavce da podupiru obrazovanje i osposobljavanje	2	Zakonodavstvo koje će primorati poslodavce da podupiru obrazovanje i osposobljavanje	2
Poticati poslodavce da zapošljavaju starije radnike	2	Kraći program; prilagođen njihovim potrebama	2
Poticati polaznike da izbjegavaju prethodna loša školska iskustva	2	Osigurati prijevoz i besplatne knjige	1
Fleksibilni sati i raspoloživost nastavnika za konzultacije	2	Promovirati (strukovno obrazovanje i osposobljavanje)	1
Porezne olakšice za poslodavce	1	Uvesti obavezno osnovnoškolsko obrazovanje	1
Onemogućiti rad na crno	1	Naplatiti školarinu polaznicima koji napuštaju program	1
Kontaktirati građevinske tvrtke kako bi se došlo do najneobrazovanijih	1	Otkazati socijalnu pomoć Romima	1
Uključiti više institucija	1		
Prepoznati funkcionalnu pismenost	1		
Skratiti tečaj, osigurati materijale za učenje, prijevoz i prehranu	1		
Nepotrebno	1		

Ključne poruke

1. Obrazovanje za zapošljavanje smatra se ključem privlačenja polaznika. Nastavnici pozivaju na bolju povezanost s poslodavcima i sa Zavodom za zapošljavanje te osiguranjem smjernica za odrasle. Predložili su i porezne olakšice za poslodavce i vidjeli povećanje broja polaznika koji završe tečaj kao način za smanjenje sive ekonomije.
2. Troškovi prijevoza također su smatrani velikom preprekom sudjelovanju većeg broja polaznika.
3. Bolje korištenje medija predloženo je kako bi se obuhvatio veći broj ljudi.
4. Nastavnici su prepoznali potrebu za zadovoljavanjem individualnih potreba polaznika i tretiranja istih s poštovanjem.
5. Bilo je i nekoliko krutih pristupa: primjerice ukidanje socijalne pomoći Romima, legalizacija obveznog osnovnoškolskog obrazovanja; naplaćivanje školarine/kazni polaznicima koji napuste program. Jasno

je da je frustracija uzrok ovakvim prijedlozima, što je oprečno pristupu po kojem se polaznike treba tretirati s poštovanjem. I opet takvi odgovori upozoravaju na nedostatak suosjećanja i razumijevanja za ciljnu skupinu.

Različita iskustva nastavnika s djecom i odraslima

48 ispitanika je poučavalo i djecu, a samo osmero njih nije. Kad su upitani da opišu razliku, njihovi su odgovori bili zanimljivi i varirali su ovisno o vrsti skupine odraslih s kojom su radili te o tome koliko su polaznici bili motivirani, ozbiljni ili mirni. Neki su nastavnici imali više autoriteta i kontrole nad djecom i osjećali su se nesigurnima s odraslima. Budući da su mnogi od odraslih slabo vladali vještinama čitanja i pisanja, nisu ih mogli podučavati na isti način kao i djecu. Osjećali su da su djeca naviknuta na učenje, a odrasle su trebali naučiti kako učiti. Neki su ispitanici prepoznali da odrasli najbolje uče kroz praktične primjere i aktivnosti i da ih nastavnik mora povezati s iskustvima i interesima polaznika. Čini se također da su se pojavile i poteškoće u radu sa skupinama odraslih s niskom razinom motivacije i pismenosti koji se nisu prilagodili prihvaćenom ponašanju u školi gdje se od djece očekuje da sjede tiho i ne pripituju pruženu im poduku.

Ključne poruke

1. Metode koje su uspješne u radu s djecom ne funkcioniraju u radu s odraslima.
2. Želja nekih nastavnika za kontrolom i stegom nije prikladna za rad s odraslima. Potrebno je pomaknuti naglasak s nastave u kojoj dominira nastavnik a djeca čine onako kako im se kaže, na nastavu u kojoj je nastavnik pomoć u učenju, a odrasle se polaznike ohrabruje i podupire u učenju. Stoga je izuzetno važno da svi nastavnici koji sudjeluju u programu prođu andragošku obuku koja će ih osposobiti da prihvate različite načine komunikacije i razviju različite nastavne strategije za podučavanje i učenje.
3. Nastavnici bi trebali biti u stanju uspostaviti dobru radnu atmosferu i odnose s polaznicima. To podrazumijeva poštovanje polaznika, upoznavanje individualnih potencijala polaznika i korištenje njihovih potencijala kako bi ih se podržalo u svladavanju njihovih slabosti.
4. Prisutan je i određeni stupanj predrasuda i rasizma u odnosu na uspješno podučavanje Roma.

Pitanja koja se odnose na fleksibilnost

Rad na drugom mjestu

50 ispitanika izjavilo je da im je bilo dopušteno raditi izvan matične institucije, 2 nije bilo dopušteno, a četvero nije znalo odgovor na ovo pitanje.

Izrada materijala za učenje

37 ispitanika bilo je voljno napisati vlastiti materijal za učenje, dok bi određeni broj njih to učinio uz novčanu naknadu ili u zamjenu za materijale drugih nastavnika. Općenito je prepoznato kako postojeći materijali nisu prikladni za zadovoljavanje individualnih potreba odraslih polaznika, ali postoji i strah da previše individualizirane materijale ne bi mogli koristiti drugi nastavnici.

12 ispitanika izjavilo je da ne bi sami pisali nastavne materijale, a 3 misle da nema potrebe za tim.

Ključne poruke

1. Čini se da postoji opći interes za dijeljenje nastavnih materijala koje su izradili sami nastavnici i mogla bi se istražiti mogućnost uspostave on-line baze nastavnih materijala, gdje bi nastavnici mogli razmjenjivati materijale koje su sami izradili.
2. Neki nastavnici vjerojatno već prilagođavaju postojeće materijale kako bi ih učinili prikladnijima za polaznike.
3. Nastavnici su svjesni potrebe za novim materijalima, osobito u slučajevima rada sa skupinom različitih sposobnosti. Postoji potreba za obukom iz diferencijacije, odnosno kako prilagoditi materijale, nastavne zadatke i metode prikladne za individualne polaznike.

Fleksibilno radno vrijeme

Određeni broj pitanja odnosio se na varijacije u radnom vremenu

Biste li se mogli prilagoditi fleksibilnom radnom vremenu?	Da - 53	Ne - 6
Biste li se mogli prilagoditi radu u večernjim satima?	Da - 52	Ne - 6

Moguće je da su iste osobe na gornja pitanja odgovorile i s DA i s NE, ali odgovori upozoravaju na to da je većina nastavnika u programu opismenjavanja spremna na fleksibilnost kako bi zadovoljili potrebe svojih polaznika.

Ključne poruke

1. Nastavnici u programu opismenjavanja prepoznali su potrebu za fleksibilnošću kako bi mogli održavati nastavu onda kad to odgovara polaznicima programa i kad su polaznici spremni učiti.
2. Odrasli u programu opismenjavanja nisu homogena skupina: oni dolaze iz različitih sredina i imaju različite obrazovne polazišne točke.

Rad s osobama s posebnim potrebama

Uvažavajući neke od prijašnjih odgovora po pitanju poteškoća u snalaženju s ponašanjem polaznika, razlika između podučavanja djece i odraslih te neočekivani stavovi prema obrazovanju ne iznenađuju odgovori na sljedeće pitanje:

Jeste ikada sudjelovali u obuci za rad s „rizičnim skupinama“ (skupine s posebnim potrebama i sl.)	Da - 21	Ne - 35
--	---------	---------

Ključne poruke

1. Jasno je da postoji potreba da mnogi nastavnici sudjeluju u profesionalnom razvoju kako bi bolje razumjeli prepreke u obrazovanju s kojima se susreću mnoge ranjive društvene skupine te kako bi lakše zadovoljili individualne potrebe polaznika.
2. Poteškoće nekih nastavnika u radu s Romima spomenuli smo ranije, pa je tako potrebno osigurati obuku kako bi ih se osposobilo da se bore protiv vlastitih predrasuda i rasizma.

Ostale vještine koje nastavnici posjeduju

Uz ranije identificirane formalne kvalifikacije, sljedeće je pitanje pojasnilo neke od nejasnoća jasno tražeći od ispitanika da navedu vještine i kompetencije. Na ovaj način, nastavnici su identificirali vještine poput informacijskih vještina, poznavanje nekog stranog jezika, čak karatea. Bilo je zanimljivo vidjeti da su neki identificirali „strpljivost“ i „obuku o nenasilnom ponašanju“ kao vještine.

Nastavnicima je postavljeno pitanje zašto smatraju da mladi odustaju od školovanja prije završetka osnovne i/ili srednje škole te zašto odrasli odustaju od pohađanja programa pismenosti.

Razlozi nezavršavanja srednje škole

Tablica 37

Razlozi za nezavršavanje srednje škole	Broj odgovora
Nedovoljna promocija i informacije	10
Nedostatak motivacije; obrazovanje se ne cijeni	10
Socijalni i obiteljski problemi + nedostatak roditeljske potpore	9
Ne vjeruje da obrazovanje vodi do zaposlenja	5
Poslodavcima nije stalo; mogu naći posao i bez škole	5
Plaća im se neće povećati na poslu koji već imaju ako bi i završili školu	5
Zapošljavanje na crno	3
Sram, strah, nesigurnost	3
Poteškoće u povezivanju s Romima	3
Opći obrazovni sustav ne funkcionira	3
Romi prestaju primati financijsku potporu ako se registriraju kao nezaposleni	2
Nedostatak suradnje između HZZ-a, centara za socijalnu skrb i poslodavaca	1

Ključne poruke

1. Mnogi od onih koji rano napuste školu nađu posao na crno, stoga ih roditelji ne ohrabruju da završe školu.
2. Prema jednom viđenju, „rupa“ između osnovne i srednje škole za neku je djecu prevelika i ona se jednostavno s tim ne mogu nositi, počinju se osjećati posramljeno jer ne uspijevaju shvatiti i zatim odustaju, odnosno napuštaju školu.
3. Ovdje se može uočiti i jedna skrivena poruka: završetak osnovne škole mjeri se samo u vremenskom smislu, ali ne i u smislu stečenih vještina i kompetencija.
4. Ako dijete nije savladalo osnovne vještine pismenosti u osnovnoj školi, za njega će prijelaz u srednju školu biti izuzetno težak. Bez individualne podrške da nadoknade razliku, ne iznenađuje što tako velik broj djece napušta školu.

Razlozi za visoku stopu napuštanja projekta opismenjavanja prema mišljenju nastavnika

Tablica 38

Razlozi za visoku stopu napuštanja projekta opismenjavanja	Broj odgovora
Nedostatak interesa i motivacije	8
Troškovi prijevoza	7
Pretežak program: strah, sram i gubitak samopouzdanja	6
Nemogućnost usklađivanja s poslom; poslodavci ih ne ohrabruju	3
Misle da im to neće pomoći pri zapošljavanju; previsoka stopa nezaposlenosti	3
Dob + zdravlje	2
Nedostatak financijskih sredstava	1
Ne treba im – već imaju posao	1
Otišli radi boljeg posla	1
Pritisak obitelji	1
Premalo institucija nudi program	1
2 prijedloga za poboljšanje:	
Unaprijediti individualni pristup i stručni timski rad;	
Prilagoditi program potrebama polaznika	

Ključne poruke

1. Tako dugo dok ljudi mogu lako naći posao, na crno ili ne, za njih nema dovoljno poticaja da završe projekt opismenjavanja. Ostali razlozi odnose se na visoku stopu nezaposlenosti i nedostatak motivacije za realno zapošljavanje – nisu imali uzore među polaznicima koji su uspješno završili program i dobili bolji posao.
2. Mnogi praktični problemi, poput troškova prijevoza, obiteljskih obveza, zdravstvenih problema, dobi i sl., ponuđeni su kao razlozi za napuštanje programa.
3. Neki program vide kao predug i nepovezan s onim što polaznicima zaista treba. Ako je kurikulum prekrut i nudi irelevantno znanje, teško da će zanimati polaznike i pomoći im da završe program.
4. Neki su nastavnici, među ostalim, ponudili i sljedeće razloge: „Unaprijediti individualni pristup i stručni timski rad“; „Prilagoditi program potrebama polaznika“ i to bi mogle biti ključne poruke nastavnika koji su iskusili rad s ciljnom skupinom i znaju što je potrebno kako bi se projekt uspješno provodio.

Indikatori važni za procjenu projekta opismenjavanja

Tablica 39

Kojim će se indikatorima mjeriti uspješnost projekta opismenjavanja?	Broj odgovora
Polaznici su se na kraju zaposlili	7
Osiguran prijevoz	5
Dobar publicitet	5
Zadovoljni, dobro plaćeni nastavnici s andragoškim iskustvom	4
Zadovoljni polaznici koji završavaju program	3
Vladino povećanje financiranja	2
Kvalitetno obrazovanje u lijepom okruženju	1
Regionalna i lokalna suradnja	1
Razvoj programa: funkcionalna pismenost	1
Više pismenih	1
Kurikulum bolje prilagođen odraslima	1

Ključne poruke

1. Podrška polaznicima u smislu financiranja materijala za učenje i putnih troškova važna je kako bi oni završili program.
2. Zapošljavanje na kraju programa ključan je pokazatelj uspješnosti te jedan od onih koji se moraju koristiti u budućoj javnoj kampanji. Sve priče uspješnih polaznika koji su završili tečaj i zaposlili se trebale bi se koristiti za potrebe publiciteta.
3. Odrasli zaslužuju visoku kvalitetu obrazovanja s kvalificiranim nastavnicima, u ugodnom okruženju prikladnom za učenje.
4. Dodjela odgovarajućih sredstava Vlade za podršku programu ključna je za razvoj projekta.

Zaključci i preporuke

1. Nastavnici koji su popunjavali upitnike predstavljaju mješovitu skupinu s mnogo mišljenja i nastavnih vještina. Stavovi izraženi u ovom ispitivanju variraju od tradicionalnih prema kojima se obrazovanje kontrolira i vremenski je ograničeno pa do modernih gledišta koja daju prednost individualnom pristupu i izradi programa koji će zadovoljiti individualne potrebe polaznika kako bi ga se pripremilo za lokalno tržište rada.
2. Prisutna je i jasna frustracija raspoloživim nastavnim materijalima i materijalima za učenje te njihovom neprikladnošću za odrasle. Nastavnici znaju što žele i u najboljoj su poziciji da razviju prikladne pristupe: postoji prilika za razvoj visokokvalitetnih materijala koje bi nastavnici mogli razmjenjivati.
3. Postojeći kurikulum je prekrut i centraliziran. Nastavnici trebaju slobodu da iskoriste svoj profesionalni sud o prikladnosti kurikuluma i da ga prilagode potrebama svojih polaznika na njihovoj lokaciji.

4. Financiranje je identificirano kao najveći problem: troškovi prijevoza prepreka su mnogima koji bi inače sudjelovali u programu.
5. Potrebno je investirati i u profesionalni razvoj nastavnika kako bi stekli potrebne andragoške vještine i obučili se za rad s ranjivim i marginaliziranim skupinama.
6. Uzori i medijska prezentacija koristi koje donosi obrazovanje potrebni su kako bi se izazvao interes i potaknula individualna nastojanja i motivacija.

Važnu ulogu imaju i poslodavci: oni za razvoj poslovanja trebaju ohrabrenje i podršku u planiranju ljudskih potencijala. Kvaliteta njihovih zaposlenika nedvojbeno utječe na njihovu zaradu.

5.2.2. Pružatelji usluga / institucije

Od samog početka analize procjene programa opismenjavanja jasno je da će ključnu ulogu u programu imati institucije koje organiziraju obuku. Institucije su te koje odlučuju koliko će polaznika uključiti u program kako bi smanjili stopu nepismenosti u Hrvatskoj. Pokušali smo dobiti povratne informacije od nekih od ključnih partnera u projektu kako bismo doznali koja su njihova iskustva s projektom. Ove informacije, međutim, nisu reprezentativne s obzirom na to da nisu bile uključene škole i otvorena učilišta koji su odbili sudjelovanje u programu „Za Hrvatsku pismenosti“ te oni koji nikad nisu niti razmišljali o provedbi programa. Ispitivanje nije uključilo niti one koji su prestali nuditi program. Kako bismo dobili osnovne informacije, skratili smo upitnik i fokusirali se na SWOT analizu. Upitnik nam daje samo najosnovnije podatke.

Iako smo prvotno planirali uključiti 5 institucija, dobili smo odgovore od 7 institucija. Izuzetno su nam pomogli i dobar su dodatak sveobuhvatnoj slici o snagama i slabostima programa.

1. Upitnici

Osnovni upitnik ispunili su predstavnici 7 institucija, a također smo napravili SWOT analizu za 6 predstavnika ustanova - pružatelja usluga obrazovanja.

Tablica 40: Povijest sudjelovanja

Područje	Broj polaznika	Broj nastavnika	Godina početka	Broj polaznika po godinama				
				2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
Split	423 ¹³	4	2003.	21	57	69	77	83
Knin	9	-	2006.	-	-	-	22	16
Šibenik	8	12	2003.	71	49	20	33	8
Kutina	17	2	2004.	-	25	40	32	6
Požega	25	12 (honorarni nastavnici)	2007.	-	-	-	-	8
Rijeka	18004*	11	2003.	70	57	88	77	48
Vrbovec	13	-	2004.	-	40	17	26	20

13 Čini se da podaci opisuju ukupan broj polaznika u instituciji, a ne u programu opismenjavanja.

Tri su institucije sudjelovale u programu od početka, a jedna je institucija počela s programom 2007. godine. Broj polaznika tijekom godina kretao se između 20 i 70 i do 2006. godine bio je prilično stabilan. U 2007. godini tri su institucije zabilježile drastičan pad broja polaznika, i to ispod 10. Sustav vaučera smanjit će financiranje poduke u ovim institucijama.

Tablica 41: Trenutačno sudjelovanje

Područje + br. polaznika	1. semestar	2	3	4	5	6	Program osposobljavanja	Namjerava nastaviti
Split	-	2	49	49	84	123	29	Da
Knin	-	-	-	-	-	-	9	Da
Šibenik	-	-	1	1	2	4	-	Da
Kutina	-	2	-	1	10	4	1	Da
Požega	-	-	7	2	7	1	1	Da
Rijeka	-	4	6	17	19	18	-	Da
Vrbovec	-	2	2	3	4	2	14	Da

Sudjelovanje u različitim semestrima pokazuje da je većina polaznika morala završiti zadnje dvije godine osnovne škole. Brojke pokazuju da postoji nekoliko razloga za pretpostavku da priličan broj odraslih polaznika napušta program i ne uspijeva ga završiti. Podaci o uspješnosti i o onima koji su program napustili nisu nam bili na raspolaganju. Podaci se čine neočekivanim; razlog tomu mogao bi biti sustav vaučera, gdje su za potrebe računovodstva zbrajani samo refundirani vaučeri, dok se u nastavi broje polaznici na početku semestra.

Svih 7 institucija želi nastaviti s ponudom programa za „nepismene“ odrasle osobe. Ovaj podatak iznenađuje jer se na broj polaznika između 1 i 10 po razredu to ne isplati. Potrebna je velika angažiranost unutar institucije da bi se nastavilo pomagati osobama s ovakvim potrebama u Hrvatskoj.

2. SWOT analiza

Za identifikaciju stavova institucija pružatelja osposobljavanja o čimbenicima koji utječu na projekt pismenosti korišten je pristup SWOT analize.

Tablica 42: Snage i slabosti

Snage	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	Slabosti	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	
Knin			x				x					x	Knin	x		x	x								
Šibenik		x	x		x		x						Šibenik			x									x
Kutina		x	x	x	x		x					x	Kutina			x	x								x
Požega			x				x		x	x	x		Požega	x		x	x								x
Rijeka		x	x	x	x	x				x	x		Rijeka			x	x						x		x
Vrbovec	x	x	x	x		x							Vrbovec	x		x	x								x

Snage (od 6 odgovora, 4 ili više odgovora naglašeno masno otisnutim slovima)

A = prednosti projekta; B = zaposlenici s andragoškim i drugim neophodnim vještinama; C = materijali i tehnički uvjeti; D = Financiranje; E = promocija; F = unutarnji izvori; G = redovito prisustvovanje nastavi; H= Konkurentnost na tržištu; I = akreditacija/kvaliteta; J = kulturne i društvene vrijednosti, stavovi, ponašanje; K = uspjeh vođenja; L = komunikacija s relevantnim ministarstvom/ regionalnom upravom/ lokalnom zajednicom.

Slabosti (od 6 odgovora, 4 ili više odgovora naglašeno masno otisnutim slovima)

A = nedostaci projekta; B = zaposlenici; C = slab odaziv polaznika; D = financiranje; E = nedostaci u sposobnostima; F = učinci na osnovne uvjete; G = moral, posvećenost, vodstvo; H = akreditacija; I = procesi i sustavi; J = uspjeh vođenja; K = napuštanje programa

Tablica 43: Prilike i prijetnje

Prilike	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	Prijetnje	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	
Knin	x			x				x			Knin	x				x	x							
Šibenik			x	x				x			Šibenik	x		x	x					x				
Kutina	x	x				x					Kutina			x			x			x			x	
Požega	x		x			x	x	x		x	Požega	x								x			x	
Rijeka	x	x		x		x	x	x			Rijeka	x		x			x			x			x	x
Vrbovec	x	x	x			x					Vrbovec					x	x			x				

Prilike (od 6 odgovora, 4 ili više odgovora naglašeno masno otisnutim slovima)

A = razvoj projekta (funkcionalna pismenost); B = profesionalni, trendovi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja; C = tehnološki razvoj; D = nova tržišta; E = razvoj ekonomije i novih proizvoda; F = skupine polaznika; G = poslovni sektor; H = lokalna i regionalna suradnja; I = usko definirana ciljna tržišta; J = modularizacija

Prijetnje (od 6 odgovora, 4 ili više odgovora naglašeno masno otisnutim slovima)

A = učinci političkih struktura i zakonodavstva; B= razvoj sektora informacijske tehnologije; C = namjere vezane uz konkurentnost; D = važni ugovori i partneri; E = održivost unutarnjih kapaciteta; F = suočavanje s preprekama; G = nesavladive slabosti; H = gubitak ključnih zaposlenika; I = nedostatak održivog financiranja; J = gospodarstvo; K = sezonske potrebe; L = ciljne skupine

3. Kombinirani rezultati i komentari

Tablica 44

	1	2	3	4	5	6
Snage						
C materijali i tehnički uvjeti	→					
B zaposlenici s andragoškim i drugim neophodnim vještinama	→					
G redovito prisustvovanje nastavi	→					
Slabosti						
C slab odziv polaznika	→					
D financiranje	→					
K napuštanje programa	→					
Prilike						
A razvoj projekta (funkcionalna pismenost)	→					
F skupine polaznika	→					
H lokalna i regionalna suradnja	→					
Prijetnje						
I nedostatak održivog financiranja	→					
A učinci političkih struktura i zakonodavstva	→					
F suočavanje s preprekama	→					

Ključne poruke

1. Pružatelji usluga obrazovanja vide program opismenjavanja kao priliku za pedagoško napredovanje i usavršavanje vještina, ali i kao priliku za razvoj programa koristeći pristup funkcionalne pismenosti.
2. Pružatelji usluga obrazovanja iskreno žele pružiti uslugu programa opismenjavanja i sudjelovati u smanjivanju nepismenosti kod odraslih u Hrvatskoj.
3. Neke institucije doživljavaju redovito sudjelovanje polaznika na nastavi kao snage. Međutim, druge institucije doživljavaju probleme s redovitim prisustvovanjem i pridobivanjem polaznika.
4. Situacija se pogoršava s visokom stopom napuštanja programa, zbog kojih se ne samo smanjuju skupine polaznika, nego uzrokuju i velike financijske prijetnje institucijama. Vaučeri se mogu poslati na refundiranje tek nakon završetka semestra, pa se onima koji su napustili program vaučeri ne refundiraju.
5. Neizvjesnost po pitanju veličine razreda/skupine, stopa napuštanja programa i neizvjesno financiranje otežavaju institucijama učinkovito planiranje.
6. Institucije izravno ovise o učincima političkih struktura i zakonodavstvu.

7. Nekoliko predstavnika institucija koje pružaju obuku žalilo se na reduciranje sredstava namijenjenih upravo za program opismenjavanja, što je rezultiralo nedostatnim marketingom i kašnjenjem refundiranja predanih vaučera.
8. Sustav vaučera znači da pružatelji usluga obrazovanja, žele li pokriti svoje troškove, moraju preuzeti rizik da će predviđeni broj polaznika i biti upisan te završiti semestar. S obzirom na neizvjesnost koju ovaj sustav uzrokuje, ne iznenađuje činjenica da neke institucije (ne ispitanici iz ove ankete) moraju biti vrlo kreativni u interpretaciji postojećeg kurikulumu kako bi ekonomski preživjeli.

5.3. Državne institucije

Iako je odaziv izvršnih tijela Republike Hrvatske bio razočaravajući, važno je navesti i rezultate tih upitnika kako bismo dobili što potpuniju sliku stanja borbe protiv nepismenosti u Hrvatskoj.

Odgovori su dobiveni od 5 državnih ureda:

Predstavnici MZOŠ-a; 3 ureda državne uprave u Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Šibensko-kninskoj županiji te od Agencije za odgoj i obrazovanje.

Kao odgovor na pitanje „Zašto je pokrenut projekt „Za Hrvatsku pismenosti“?“ dobili smo sljedeće odgovore:

Tablica 45

"Zašto je pokrenut projekt „Za Hrvatsku pismenosti“?"		
Mogući odgovori	Broj odgovora	Ostali komentari
Da bi se ojačala radnička klasa u Hrvatskoj	2	"Osobe starije od 15 godina moraju završiti osnovnu školu i naša će se pismenost popraviti; osposobiti osobe bez zvanja i naći im posao." "Podići razinu opće kulture građana." "Bolja stopa obrazovanja u Hrvatskoj." "Smanjenje broja nepismenih i broja osoba koje nisu završile osnovnu školu."
Smanjenje stope nezaposlenosti	2	
Jačanje konkurentnosti Hrvatske	1	
Bolje obrazovanje za Rome	1	
Bolji socijalni uvjeti u ruralnim dijelovima	0	

S obzirom na to da stižu iz državnih ureda/institucija, odgovori s naglaskom na zahtjev da se završi osnovna škola ne iznenađuju.

Financiranje i veza sa zapošljavanjem

Tablica 46

Pitanje	Broj odgovora	Komentar
Jesu li nastavnici u projektu dovoljno plaćeni?	Da: 1 Ne: 0 Ne znam: 4	<p>„Institucije surađuju s HZZ-om kako bi se osnovnoškolsko obrazovanje pružilo onima koji ga nemaju.“</p> <p>“HZZ ima programe profesionalne orijentacije i pruža informacije o potrebama tržišta rada i o nezaposlenima.“</p> <p>“Pravni okvir za planiranje i povezivanje ovih dvaju sektora nije razvijen na nacionalnoj i regionalnoj razini.“ „Povezivanje ova dva sektora otvoreno je i slobodno, što se može dogoditi, ali i ne mora.“</p>
Je li prisutan koncept povezanosti obrazovanja sa zapošljavanjem?	Da: 2 Ne: 0 Ne znam: 3	
Mjerite li dugoročni uspjeh projekta?	Da: 2 Ne: 2 Ne znam: 1	
Postoje li kakvi poticaji za škole, pružatelje usluga, regije i županije za sudjelovanje u projektu?	Da: 2 Ne: 2 Ne znam: 1	
Je li je bilo kakvih promjena u financiranju projekta? Postoje li kakvi planovi za promjene u budućnosti? Hoće li biti dodatnih financijskih sredstava?	Da: 0 Ne: 1 Ne znam: 4	

Ponovno, iz odgovora se čini da se postojeće stanje prihvaća. Međutim, tu je i jedan zanimljiv komentar koji se tiče razvoja pravnog okvira kako bi se povezalo obrazovanje odraslih s planiranjem zapošljavanja na nacionalnoj i regionalnoj razini.

Ključne poruke

Radilo se s vrlo malim uzorkom, ali se ipak, na temelju zaprimljenih odgovora, mogu donijeti neki zaključci.

1. Prisutna je pretpostavka da bi završetak osnovne škole sam po sebi priskrbio garanciju zapošljavanja.
2. Čini se da je svijest o planiranju promjena za buduće financiranje projekta vrlo mala.
3. Čini se da ne postoji opće razumijevanje o tome kako se prati i procjenjuje uspjeh projekta. Neki ispitanici nisu bili svjesni aktivnosti praćenja projekta.
4. Potrebna je uža povezanost s planovima razvoja ljudskih potencijala na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini kako bi se identificirala područja nedostatka vještina i predvidjeli budući trendovi u zapošljavanju.

Opći stavovi

Tablica 47

Pitanje/izjava	Broj odgovora
Postoji li nacionalna kampanja o projektnim ciljevima i mogućnostima?	Da: 3 Ne: 1 Ne znam: 1
Je li broj polaznika projekta prihvatljiv?	Da: 2 Ne: 2 Ne znam: 1
Potrebno je odrediti duljinu programa obrazovanja odraslih.	Da: 4 Ne: 1 Ne znam: 0
Samo je formalno obrazovanje važno.	Da: 0 Ne: 3 Ne znam: 2

Ključne poruke

1. Iako je broj odgovora malen, iznenađuje stupanj neslaganja u zaprimljenim odgovorima. Primjerice, ne postoji zajednički stav o tome je li zadovoljen ciljani broj upisanih.
2. Većina se slaže u tome da duljinu programa obrazovanja za odrasle treba odrediti na centralnoj razini. To je oprečno prihvaćenim najboljim iskustvima iz EU-a, koja mjere stjecanje vještina i kompetencija, a ne vrijeme provedeno u obrazovanju.

Tablica 48

Pitanje	Komentar
Prije dvije godine započela je revizija kurikuluma osnovnoškolskog obrazovanja za odrasle. Zašto revizija nije završena?	"Ne znam." (3) "Jer je nominirano Vijeće za nacionalni kurikulum." "Zbog reorganizacije Agencije."
Koliko je ljudi iz Ministarstva, trajno ili povremeno, uključeno u projekt?	"1 službenik – stalno; 1 pročelnik- povremeno." "1 stalno." "3 osobe povremeno." „Ne znam.“ (2)
Broj polaznika u županijama se razlikuje. Zašto je to tako?	"Nemamo informacije o drugim županijama pa ne možemo komentirati." "Postotak nepismenih razlikuje se od županije do županije pa je i razlika logična." „Ne znam.“ "Više je polaznika u županijama pod posebnom državnom skrbi i onima s većom romskom populacijom." "Velike su razlike među županijama. Broj polaznika ovisi o volji pružatelja usluga obrazovanja i o broju zaposlenih bez osnovne škole (njih u razvijenim županijama traže da završe školu kako bi zadržali posao – Koprivničko-križevačka, Varaždinska, Primorsko-goranska). Slabije razvijene županije imaju manje obrazovnih programa i nižu zaposlenost. Čini se da u obrazovnom sustavu nitko ne prepoznaje njihov interes. Primjerice, u Vukovarsko-srijemskoj županiji u kojoj postoji velik broj mladih ljudi koji zbog rata nisu uspjeli završiti osnovnu školu, ne mogu je završiti ni sada jer u njihovim gradovima nema programa obrazovanja i roditelji im ne mogu platiti prijevoz. Neke su škole nudile programe obrazovanje odraslih, ali su odustale zbog nedostatka interesa."

Ključne poruke

1. Projekt opismenjavanja ne nudi se ravnomjerno i jednako u svim županijama. Činjenica je da se ponuda programa ne koordinira, ne vodi i ne upravlja s nacionalne razine.
2. Jesu li trenutna mjerenja nepismenosti točna? Nezavršavanje osnovne škole nije jedina mjera funkcionalne pismenosti. Neke županije imaju veći broj odraslih sa završenom osnovnom školom koji su ipak funkcionalno nepismeni. Ovo je slučaj i u mnogim zemljama EU-a, gdje veliki broj onih koji su završili školu još nema primjerene vještine čitanja, pisanja i računanja.
3. Ponuda ne zadovoljava potrebe. Velik je broj potencijalnih polaznika koji nemaju realne šanse sudjelovanja u programu ako se on ne nudi na lokalnoj razini.
4. Ako ponuda nije prilagođena odraslima i ne privlači njihovo zanimanje, napustit će program te tako biti neuspješni.

Tablica 49

Pitanje/ Izjava	Broj odgovora
Smatrate li da će sudjelovanje u ovome projektu smanjiti stopu nezaposlenosti?	Da: 4 Ne: 0 Ne znam: 1
U zemljama EU-a funkcionalna pismenost zamijenila je definiciju nepismenosti povezanu s razinom osnovnoškolskog obrazovanja. Mislite li da je to pogrešno?	Da: 0 Ne: 5 Ne znam: 0
U mnogim je zemljama evaluacija individualnih vještina i kompetencija postala vrlo bitna u procesu vrednovanja razine nepismenosti. Je li tako i u Hrvatskoj?	Da: 0 Ne: 5 Ne znam: 0

Ključne poruke

1. Većina vjeruje kako će sudjelovanje u projektu opismenjavanja dovesti do zapošljavanja.
2. Postoji konsenzus o tome da je hrvatsku definiciju pismenosti potrebno revidirati u skladu s praksom u zemljama EU-a i prihvatiti definiciju povezanu s funkcionalnom pismenošću. To znači da se „pismenost“ ne bi trebala jednostavno izjednačavati s godinama provedenima u školi, nego bi se trebala dovesti u vezu s kompetencijama dostatnima za učinkovito funkcioniranje u modernoj Hrvatskoj. Iz tog proizlazi, kako je već spomenuto u 2. dijelu, da će se kompetencije mijenjati kako se budu mijenjali zahtjevi društva.
3. Postoji konsenzus o tome da Hrvatska trenutačno u evaluaciji razine pismenosti ne procjenjuje vještine i kompetencije.
4. Zato je potrebna hitna revizija kurikuluma projekta opismenjavanja i načela procjene koja se zasniva na kompetencijama.
5. To znači uspostavu standarda za vještine pismenosti i računanja, na različitim razinama Nacionalnog kvalifikacijskog okvira (koji tek treba uspostaviti) te razvoj kurikuluma koji će ponuditi:
 - Početnu procjenu individualnih potreba
 - Planiranje programa kako bi se zadovoljile potrebe na odgovarajućoj razini Nacionalnog kvalifikacijskog okvira (moguće predrazine 1 ili „ulazna“ razina)
 - Postavljanje individualnih ciljeva i izrada individualnih planova za učenje
 - Tekuće smjernice i nadzor tijekom napretka programa prema njegovim ciljevima

- Završetak vođenja programa
6. Tako bi se priroda kurikuluma mogla radikalno promijeniti – potrebu za uključivanjem izvjesnih školskih „predmeta“ treba preispitati i istražiti u odnosu na zahtjeve tržišta rada. Modularni pristup pojedincima omogućio bi da prate programe koji zadovoljavaju njihove specifične potrebe.

5.4. Hrvatski zavod za zapošljavanje

Upitnike su popunili sljedeći područni uredi HZZ-a:

Bjelovar, Gospić, Čakovec, Dubrovnik, Karlovac, Krapina, Križevci, Požega, Pula, Sisak, Slavonski Brod, Šibenik, Varaždin, Vinkovci, Virovitica, Vukovar i Zagreb.

Svih 17 ureda upoznato je s projektom „Za Hrvatsku pismenosti“

Upoznatost s projektom:

Tablica 50

a) Koliko dugo znate za projekt?

Vrijeme	Broj odgovora
Od početka	1
Odnedavno	1
1 godinu	1
2 godine	2
3 godine	3
4 godine	3
5 godina	5
Neoznačeno	1

b) Jeste li izravno uključeni u projekt?

	Broj
Da	11
Ne	6

Izravna uključenost u projekt:

Poduzete aktivnosti	Broj odgovora
Individualno savjetovanje i upućivanje nezaposlenih pružateljima usluga obrazovanja	7
Grupne radionice za nezaposlene kako bi ih se savjetovalo o mogućnostima obrazovanja koje se nude – osobito za novoregistrirane nezaposlene	6
Kontakti s pružateljima usluga obrazovanja	4
Korištenje plakata i letaka	1
Analiza nezaposlenosti s obzirom na razinu obrazovanja	1
Posebna pažnja posvećena je Romima	1
Praćenje sudjelovanja u projektu opismenjavanja	1

Ključne poruke

1. Uredi HZZ-a na prvom su mjestu i imaju neposredan pristup ciljnoj skupini, osobito onima koji su netom registrirani kao nezaposleni i traže usmjeravanje.
2. Iz odgovora polaznika jasno je da je Hrvatski zavod za zapošljavanje u poziciji izravno usmjeriti polaznike pružateljima usluga obrazovanja te su izgradili dobre odnose s pružateljima usluga na lokalnoj razini. Osim toga, osjećaju se odgovornima i obveznima da osiguraju da program dobro funkcionira.
3. Prisutni su i primjeri izravne suradnje pružatelja usluga obrazovanja i ureda HZZ-a na način da posjećuju urede HZZ-a i sudjeluju u radionicama za nezaposlene.
4. Ovo je ujedno i izuzetna prilika za promoviranje pružatelja usluga obrazovanja, a potencijalnim polaznicima omogućava da saznaju više o programu prije nego što se uključe.
5. Neke zemlje EU-a uvjetuju primanje naknade za nezaposlene sudjelovanjem u programima osposobljavanja. Kad je financijska potpora za nezaposlene sama obuka/obrazovanje, ako polaznik odustane od programa, gubi dodatni poticaj za osposobljavanje i k tome se njegova redovita naknada za nezaposlene smanjuje.

Tržište rada

Tablica 51

Postotak nepismenih (koji nisu završili osnovnu školu) registriranih kao nezaposleni	Broj
Manje od 10%	10
11-30%	7
31-50%	0
51-70%	0
71-90%	0
Više od 90%	0
Postotak osoba s posebnim potrebama	
Manje od 10%	14
11-30%	3
31-50%	0
51-70%	0
71-90%	0
Više od 90%	0
Postotak sezonskih radnika	
Manje od 10%	9
11-30%	6
31-50%	2
51-70%	0
71-90%	0
Više od 90%	0

Razlikuju li se ove osobe (nepismeni, osobe s posebnim potrebama, sezonski radnici) od drugih nezaposlenih po:

Tablica 52

Duljini nezaposlenosti	Broj odgovora
Da	13
Ne	3
Ne znam	0
Slabo kvalificiranim poslovima	
Da	15
Ne	1
Ne znam	0
Lošijoj financijskoj situaciji	
Da	14
Ne	1
Ne znam	1
Slabijoj zainteresiranosti za rad	
Da	6
Ne	7
Ne znam	2
Većoj zainteresiranosti za rad	
Da	2
Ne	10
Ne znam	3
Većem broju poslova	
Da	1
Ne	12
Ne znam	2

(Nisu svi ispitanici odgovorili na sva pitanja, a neki su dali odgovore koji ne mogu biti uključeni u analizu)

Kakva je vrsta poslova trenutno na raspolaganju?

Tablica 53

Fizički, niskokvalificirani poslovi	Broj odgovora
Nijedan	0
Vrlo malo	5
Nekoliko	8
Dovoljno slobodnih radnih mjesta	3
Veliki broj slobodnih radnih mjesta	1
Kvalificirani	
Nijedan	0
Vrlo malo	3
Nekoliko	6
Dovoljno slobodnih radnih mjesta	4
Veliki broj slobodnih radnih mjesta	4
Strukovna zanimanja	
Nijedan	0
Vrlo malo	5
Nekoliko	6
Dovoljno slobodnih radnih mjesta	5
Veliki broj slobodnih radnih mjesta	1
Visokokvalificirana radna mjesta u tradicionalnim profesijama	
Nijedan	1
Vrlo malo	9
Nekoliko	3
Dovoljno slobodnih radnih mjesta	2
Veliki broj slobodnih radnih mjesta	2
Informacijska tehnologija i druga nova područja	
Nijedan	4
Vrlo malo	10
Nekoliko	2
Dovoljno slobodnih radnih mjesta	1
Veliki broj slobodnih radnih mjesta	0

Koja vrsta ljudi lako pronalazi posao?	
Visokoobrazovani (osim političkih znanosti i ekonomista)	8
Oni s vještinama koje se traže: primjerice građevina, ugostiteljstvo, IT, strani jezici, nastavnici, liječnici, odvjetnici)	7
Kvalificirani, motivirani i uporni	5
Fleksibilni: radno vrijeme, putovanja	3
Voljni dodatno se obrazovati/osposobljavati; voljni prihvatiti posao za koji ih njihova kvalifikacija nije osposobila	3
Mladi, aktivni, zdravi i obrazovani	2

Ključne poruke

1. Nezaposleni s nezavršenom osnovnom školom ili osobe s posebnim potrebama relativno su malo zastupljeni među prijavljenim nezaposlenima. Prema raspoloživim statističkim podacima o broju nepismenih u Hrvatskoj, vrlo je vjerojatno da ih je dosta zaposleno, bilo legalno na nekvalificiranim radnim mjestima ili na crno.
2. Nepismene osobe koje su prijavljene kao nezaposlene na HZZ nezaposlene su dulje od obrazovanih nezaposlenih osoba, u lošijoj su financijskoj situaciji i u mogućnosti su tražiti samo slabo kvalificirane poslove, a također su i slabije motivirani za rad.
3. Tako bi skupina nezaposlenih nepismenih osoba mogla predstavljati „teško zapošljive“, i to zbog nekoliko razloga: nedostatak motivacije, nedostatak fleksibilnosti, slabo samopoštovanje i vjera u sebe, nedostatak uzora zaposlenih obrazovanih osoba u njihovim obiteljima. Moguće je da dolaze iz obitelji s poviješću nezaposlenosti kroz generacije i gdje je teško prekinuti krug oskudice.
4. Podaci pokazuju da su niskokvalificirani poslovi na raspolaganju, ali ova skupina ne uspijeva uspješno iskoristiti tu mogućnost.
5. Ponuda bolje kvalificiranih poslova varira od regije do regije: oni s vještinama i kvalifikacijama, a koji su spremni na upornost i fleksibilnost lakše dolaze do zaposlenja.

Upućivanje na projekt opismenjavanja

Tablica 54

Kako često informirate nezaposlene o projektu opismenjavanja?	Broj odgovora
Nikad	0
Rijetko	1
Prilično često	8
Često	5
Vrlo često	3

Suradnja s pružateljima usluga obrazovanja

Tablica 55

Upućujemo im svoje polaznike	Broj odgovora
Nikad	0
Rijetko	1
Prilično često	7
Često	7
Vrlo često	2
Informiramo svoje polaznike o projektu pismenosti	
Nikada	0
Rijetko	1
Prilično često	6
Često	6
Vrlo često	4
Informiramo obrazovne institucije o potrebama tržišta rada	
Nikada	0
Rijetko	0
Prilično često	5
Često	10
Vrlo često	2

Ključne poruke

1. Uredi HZZ-a aktivni su u suradnji s pružateljima usluga obrazovanja tako što im upućuju nezaposlene osobe, informiraju nezaposlene o projektu i ohrabruju ih na sudjelovanje.
2. Uredi HZZ-a informiraju pružatelje usluga obrazovanja o nužnim znanjima, vještinama i mogućnostima traženima na tržištu rada.
3. Unatoč protoku informacija, projekt pismenosti još nije privukao onaj broj potencijalnih polaznika koji bi mogao.

Obrazovanje, pismenost i strukovno osposobljavanje

Tablica 56

Strukovno obrazovanje daleko je važnije od pismenosti	Broj odgovora
Da	5
Ne	12
Ne znam	0
Strukovno osposobljavanje moguće je samo kada polaznici imaju završeno osmogodišnje osnovno obrazovanje	
Da	16
Ne	1
Ne znam	0
Osposobljavanje na poslu zahtijeva dobru motivaciju	
Da	17
Ne	0
Ne znam	0
Inteligentni i motivirani mladi ljudi u Hrvatskoj uspješno završavaju srednju školu	
Da	15
Ne	1
Ne znam	1
Informacijske vještine postat će sve relevantnije za uspjeh na poslu	
Da	16
Ne	1
Ne znam	0
Odrasli ne uče tako dobro kao djeca	
Da	6
Ne	11
Ne znam	0
Poslodavci bi trebali imati veći utjecaj na obrazovanje odraslih	
Da	17
Ne	0
Ne znam	0

Ključne poruke

1. Moguće je da gornji odgovor o mogućnosti strukovnog obrazovanja jedino pod uvjetom završetka osnovnog obrazovanja zapravo odražava postojeće stanje.
2. Ispitanici jasno vide pismenost kao važnu, iako se njihova definicija pismenosti može jednostavno odnositi na pohađanje škole, prije nego posjedovanje vještina i kompetencija ili funkcionalnu pismenost.
3. Postoji jasan konsenzus o tome da je odrasle potrebno motivirati na osposobljavanje na poslu, no problem koji se nameće jest kako ih motivirati.
4. Također postoji i jedinstveni dogovor da bi poslodavci trebali biti više uključeni u obrazovanje i osposobljavanje. Potrebno je bolje usklađivanje nastojanja na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, kako bi se u suradnji HGK i drugih gospodarskih udruženja s MZOŠ-om učinkovito planirale potrebe za ljudskim potencijalima i budućim trendovima na tržištu rada.
5. Zanimljivo je zamijetiti da se svi ispitanici ne slažu vezano za to kako inteligentni i motivirani mladi ljudi završavaju srednju školu. Razlozi ovoga neslaganja nisu jasni.
6. Prisutno je i određeno neslaganje o sposobnostima učenja odraslih u usporedbi s djecom, iako većina misli da odrasli još mogu učiti.
7. Brojna istraživanja pokazala su kako poticanje obrazovnog okruženja od najranije dobi ima izniman učinak na razvitak pozitivnog stava prema učenju i obrazovanju u mladosti te kasnije u životu.

Tablica 57

Prijedlozi poboljšanja projekta opismenjavanja	Broj odgovora
Revidirati financiranje: plaće nastavnika, putne troškove	10
Bolji publicitet i motivacijske radionice; koristiti uzore kako bi se objasnile prednosti i koristi pismenosti	9
Uvesti kao obvezu strukovnim školama da nude strukovno obrazovanje i osposobljavanje za odrasle: bolje su opremljene od POU-a	3
Revidirati duljinu programa: predugo za polaznike da bi ga uskladili s radnim obvezama (na crno) ili obiteljskim obvezama	2
Poticati daljnje obrazovanje nakon završetka osnovne škole	1
Učiniti zapošljavanje i socijalnu skrb ovisnima o završetku osnovne škole	1

Ključne poruke

1. HZZ ima uvid u poteškoće s kojima se polaznici susreću tijekom programa pa bi se njihovo mišljenje trebalo uzeti u obzir. Oni su identificirali problem financiranja kao najveću prepreku sudjelovanju u projektu, a posebno su spomenuti troškovi prijevoza.
2. Duljina programa još je jedna od zapreka, a HZZ predlaže nekoliko načina za podršku potencijalnim polaznicima programa – publicitet bi trebao uključiti osobe s kojima se oni mogu poistovjetiti i koji im mogu poslužiti kao uzor: osobe koje su uspješno završile program i uspješno se othrvale pritiscima svakodnevice da bi ostale u programu te sebi tako osigurale bolje plaćen posao.
3. Uredi HZZ-a žele poticati daljnje obrazovanje nakon završetka osnovne škole sve do ispunjenja punog potencijala svake osobe.
4. Jedan je prijedlog bio uvjetovanje zapošljavanja i socijalne skrbi završetkom osnovne škole. U svakom će društvu uvijek biti „teško dostupnih“ skupina, ali načelo humanosti u naprednim civiliziranim društvima uvijek će osigurati zaštitu ranjivih skupina, bez obzira kako se nezasluženo činila.

5.5. Druge organizacije

Slično kao i kod državnih institucija, neki dionici u Hrvatskoj trenutačno ne posvećuju mnogo pažnje borbi protiv nepismenosti.

Odgovori su dobiveni od 4 organizacije:

- Hrvatske obrtničke komore,
- Hrvatske gospodarske komore,
- Nevladine organizacije
- Sindikata nastavnika Preporod.

Jeste li čuli za projekt „Za Hrvatsku pismenosti“?

Tablica 58

Da	2
Ne	2

Ako jeste:

(samo su 2 organizacije popunile sljedeću tablicu)

Tablica 59

Koliko dugo znate za ovaj projekt?	Broj odgovora
Od početka	0
Odnedavno	0
3 godine	1
5 godina	0
Jeste li izravno uključeni u projekt?	
Da	0
Ne	2

Jedna je organizacija odgovorila da sudjeluje kao „cjeloživotni konzultant“.

Stavovi o pismenosti (primjerice, funkcionalna pismenost, informacijske vještine, računanje, čitanje, pisanje)

Tablica 60

Strukovno obrazovanje važnije je od pismenosti?	Broj odgovora
Da	2
Ne	2
Strukovno osposobljavanje moguće je samo ako je polaznik završio osmogodišnje osnovno obrazovanje.	
Da	3
Ne	1
Za osposobljavanje na poslu potrebna je dobra motivacija.	
Da	3
Ne	0
Ne znam	1
Inteligentni i motivirani mladi ljudi u Hrvatskoj uspješno završavaju školu.	
Da	3
Ne	0
Ne znam	1
Informacijske vještine postat će sve važnije za uspjeh na poslu.	
Da	3
Ne	1
Odrasli ne uče dobro kao djeca.	
Da	0
Ne	3
Ne znam	1
Poslodavci bi trebali imati više utjecaja na obrazovanje odraslih.	
Da	4
Ne	0
Ne znam	0

Postoje li financijski poticaji za polaznike u projektu „Za Hrvatsku pismenosti“? Ako postoje, molimo objasnite.

Zaprimili smo 2 odgovora:

- Nisam dobro informiran o ovome projektu, ali mislim da je vrlo sličan Zakonu o državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu.
- Sve školarine su plaćene.

Imate li neki drugi prijedlog ili ideju koji bi nam mogli pomoći u projektu „Za Hrvatsku pismenosti“? Ako imate, molimo napišite.

Zaprimili smo 2 odgovora:

- Znanje i vještine trebali bi biti više „cool“
- Prilagoditi kurikulum (vrijeme tečaja).

Ključne poruke

1. Uzorak s kojim smo radili vrlo je malen. Neka pitanja nisu postavljena dalje onima koji su u prvom dijelu odgovorili s NE, pa tako dobiveni odgovori imaju ograničenu vrijednost.
2. Razočaravajuće je da su od ove 4 organizacije samo 2 čule za projekt pismenosti. Ovo odašilje jasnu poruku o slabom publicitetu i slabo povezanosti s ostalim dionicima.
3. Bez detaljnog znanja o projektu ispitanicima je bilo teško komentirati i davati prijedloge.
4. Prijedlog o skraćanju vremena trajanja tečaja poklapa se s komentarima koje smo već zaprimili od drugih ispitanika tijekom ankete.
5. Teško je ozbiljno uzeti prijedlog da „znanje i vještine trebaju biti više ‘cool’“. Pretpostavljamo da ispitanik misli na povećanje samopoštovanja koje se dobiva stjecanjem znanja, vještina i kompetencija.

Dužnost je ostalih dionika zastupanje njihovih članova, ali i prema široj društvenoj zajednici imaju obvezu poticati poboljšanje općih uvjeta i napredak ka zajedničkim ciljevima. Vrlo je malo dokaza da dionici koji su odgovarali u ovom ispitivanju pokazuju bilo kakav stvarni interes za osobe klasificirane kao „nepismene“.

6. ZAKLJUČCI

Nekoliko poruka koje se ponavljaju proizlaze iz različitih dijelova ispitivanja, a problemi na koje one upućuju mogu se svrstati pod sljedeće naslove:

- Definicija pismenosti
- Financiranje
- Kurikulum
- Kvaliteta nastavnika
- Socijalni problemi.

Definicija pismenosti

Tradicionalna metoda mjerenja pismenosti prema broju godina provedenih u školi nije više prikladna. Odrasli uče u mnogim situacijama, ne samo u formalnom školskom okruženju. Pažnju bi trebalo usmjeriti na razvoj kriterija za određivanje funkcionalne pismenosti i mjerenje kompetencija prema ovim kriterijima. Definicija pismenosti stalno će se mijenjati, a sve prema zahtjevima složenog društva i gospodarskim promjenama te prema traženim novim vještinama i kompetencijama.

Financiranje

Niske stope sudjelovanja znače i ekonomski neodržive veličine razreda (skupina polaznika), pa je tako i održavanje takvih programa neprivačno pružateljima usluga obrazovanja. S postojećim sustavom bonova/vaučera pružatelji usluga obrazovanja imaju problema – bonovi se refundiraju kasno, a napuštanje tečaja rezultira nerfundiranim bonovima. Nefinanciranje putnih troškova diskriminira potencijalne polaznike u ruralnim područjima gdje je potreba za obrazovanjem možda veća.

Kurikulum (nastavni plan i program)

Postojeći kurikulum temeljen je na tradicionalnim školskim predmetima, nema strukovnu komponentu i nije prikladan za potrebe odraslih polaznika. Kurikulum je „jednoobrazan“, odnosno ne pruža mogućnost personalizacije kako bi zadovoljio individualne interese i potrebe. To je veoma velik problem za pružatelje usluga te ga oni uspješniji nastoje prevladati na sve moguće načine.

Kvaliteta nastavnika

Postoji dosta dobre volje i angažiranosti među nastavnicima uključenima u program, međutim, većina ih nema stručnu andragošku obuku, a znatan broj nastavnika očekuje od polaznika da prihvate kulturu tradicionalne školske stege. Za odrasle osobe koje se, u nekim slučajevima, nakon dosta godina vraćaju učenju, to je neprihvatljivo. Iskustvo „druge prilike“ u obrazovanju mora biti vrlo različito od onog koje ih je prvi put dovelo do napuštanja školovanja.

Sljedeća tablica sažima glavne točke andragoške teorije¹⁴:

Motivacija polaznika: odrasli moraju željeti učiti	Unutarnji pritisci poput samopoštovanja i kvalitete života najvažniji su motivatori
Orijentacija polaznika: odrasli će naučiti samo ono što oni misle da im treba	Sadržaj bi trebao biti relevantan i koristan.
Iskustvo: odrasli uče uspoređujući prošla iskustva sa sadašnjima	Odraslima bi trebalo pružiti priliku da dijele iskustva i vrednuju ono što već znaju ili mogu raditi.
Orijentiranost na učenje: odrasli žele neposrednu povratnu informaciju o svom napretku	Povratna bi informacija trebala biti konstruktivna i pružiti pomoć u učenju. Npr. ako je nešto dobro urađeno, što je dovelo do toga? Ako je nešto bilo loše, zašto je to tako i kako se može poboljšati?
Orijentiranost na učenje: odrasli žele da učenje bude praktično	Trebalo bi im pružiti priliku da uče kroz stvarnu primjenu vještina i učenje teorije kroz praktičnu primjenu.
Dispozicijska barijera: odrasli pokušavaju izbjeći neuspjeh	Počnite s „laganim“ aktivnostima kako bi im se izgradilo samopoštovanje. Složenije zadatke treba podijeliti na manje cjeline.
Stilovi učenja: ne uče svi odrasli na isti način	Pružiti mogućnost učenja na različite načine: vizualno, auditivno i kinestetičko-taktilno.

Socijalni problemi

(a) Pojedinačni polaznik:

Za pojedinačnog su polaznika prepreke povratku učenju, osim troškova i vremena koje je potrebno odvojiti, svakako i osjećaj niske razine samopoštovanja i neprikladnosti. Povratak u školu za odraslu je osobu, osobito ako je riječ o istoj školskoj zgradi gdje je već doživjela neuspjeh, vrlo teško iskustvo.

Pomoć im je potrebna u sljedeće tri faze:

1. Prije upisa – „privući ih u program“: usmjeravanje i savjetovanje obično pruža HZZ.
2. Na tečaju - “Jednom kad su već krenuli na tečaj, zašto ih tretirati tako da ga opet napuste?” Podučavanje odraslih uključuje empatiju za osobu, ohrabivanje i dobru andragošku praksu.
3. Po završetku – „Što dalje?“ Ako je iskustvo učenja bilo dobro, odrasli će željeti nastaviti obrazovanje. Prema tome, treba ih usmjeriti prema daljnjim mogućnostima obrazovanja.

(b) Ostali dionici:

Potrebno je veće uključivanje ostalih dionika. Naš je uzorak bio mali, ali upućuje na nedostatak svijesti o projektu pismenosti. U revidirani kurikulum trebalo bi uključiti neka od strukovnih usavršavanja, a doprinos poslodavaca bit će važan pri definiranju potrebnih vještina i kompetencija. Svi naši ispitanici vjeruju da poslodavci trebaju imati više utjecaja na obrazovanje odraslih.

¹⁴ Knowles, Malcolm (1990): Odrasli učenik: zanemarena vrsta (4th ed.). New York: Gulf

Agencija za obrazovanje odraslih

Savska cesta 41/1
10 000 Zagreb, Hrvatska
T + 385 (0)1 5005 650
F + 385 (0)1 5005 652
info@aoo.hr
www.aoo.hr

Delegacija Europske komisije u RH
Trg žrtava fašizma 6
10 000 Zagreb, Hrvatska
T + 385 (0) 1 4896 500
F + 385 (0) 1 4896 555
delegation-croatia@ec.europa.eu
<http://www.delhrv.ec.europa.eu>

Obrazovanje odraslih

CARDS 2004

Projekt provode: **Aarhus Technical College** Denmark
University of Jyväskylä Finland
PEM Germany
EPRD Poland

